

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

*«Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στο Αιγαίο
τον 21^ο αιώνα»*

Θεόδωρος Ζιάκας

Μάιος, 2024

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

*«Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στο Αιγαίο
τον 21^ο αιώνα»*

*Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις , τη
Στρατηγική και την Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις
Πάφος.*

Θεόδωρος Ζιάκας

Μάιος, 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Θεόδωρος Ζιάκας, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις
δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του
Πανεπιστημίου.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1ο Σύντομη ιστορική αναδρομή.....	4
1.1 Η Ελληνοτουρκική Κρίση, Μάρτιος 1987.....	4
1.2 Αφορμή και αιτία της κρίσης.....	4
1.3 Το χρονικό της κρίσης.....	6
Κεφάλαιο 2ο Το Αιγαίο Πέλαγος και το FIR.....	9
2.1 Χωρικά ύδατα και διεκδικήσεις.....	10
2.2 Διαφωνίες Ελλάδας-Τουρκίας.....	12
2.3 FIR Αθηνών.....	14
2.4 Η στάση της Τουρκίας.....	16
Κεφάλαιο 3ο Η κρίση των Ιμίων 1996.....	18
3.1 Το καθεστώς των Ιμίων.....	18
3.2 Ο πόλεμος της Σημαίας.....	19
3.3 Το χρονικό των γεγονότων.....	20
3.4 Πολιτική Ηγεσία – ΓΕΕΘΑ.....	23
3.5 Η νέα κρίση και οι S300.....	25
Κεφάλαιο 4ο Ερντογάν Στην Εξουσία.....	28
4.1 Το Κυπριακό.....	28
4.2 Τα προβλήματα των δύο χωρών.....	30
4.3 Το σχέδιο ANAN.....	31
Κεφάλαιο 5ο Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις από το 2009.....	33
5.1 Το ζήτημα της Θράκης.....	33
5.2 Το σχέδιο Βαριοπούλα.....	35
5.3 Η επίσκεψη του Ερντογάν στην Ελλάδα.....	36
Κεφάλαιο 6ο Αποστρατικοποίηση νησιών.....	39

6.1 Οι έρευνες των Τούρκων και το Πιρι Ρέις.....	41
6.2 Το Καστελόριζο και το Oruc Reis.....	44
Κεφάλαιο 7ο Η Τουρκική Στάση από το 1987 Μέχρι Σήμερα.....	47
Επίλογος.....	49
Παραρτήματα.....	50
Βιβλιογραφία.....	51

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο: Θεόδωρος Ζιάκας

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στο Αιγαίο
τον 21^ο αιώνα.

*Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση
εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις
06/06/2024 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.*

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων: Μάριος Ευρυβιαδης, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Φλώρος Φλούρος, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο
Νεάπολις Πάφου

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Αντώνης Κλάψης, Αναπληρωτής Καθηγητής στο
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος, Θεόδωρος Ζιάκας (ΑΜ:1227718314), φοιτητής του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, η παρούσα εργασία με τίτλο «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στο αιγαίο τον 21^ο αιώνα», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής μου εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή».

Ημερομηνία: 26/5/2024

Ο Δηλών

(Υπογραφή)

Πρόλογος

Η επιλογή του εν λόγω θέματος για τη συγγραφή της Μεταπτυχιακής Διατριβής αποτελεί ένα λογικό αποτέλεσμα για εμένα τον ίδιο, καθώς οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στο Αιγαίο θεωρούνταν πάντοτε ένα πολιτικό – οικονομικό θέμα που με ενδιέφερε και κινούσε τη περιέργειά μου. Ωστόσο, η διαδικασία της συγγραφής της διατριβής αποτέλεσε πρόκληση, αλλά και αρωγό στην γνωστική μου ανάπτυξη. Χρειάστηκε να αφιερωθεί αρκετός χρόνος για την αναζήτηση, μελέτη, ανάλυση και οργάνωση της βιβλιογραφίας και των στοιχείων που παρουσιάζονται στην εργασία.

Ευχαριστίες

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή συγγράφηκε κατά το έτος 2024 από τον φοιτητή Ζιάκα Θεόδωρο, υπό την επίβλεψη του καθηγητή κ. Ευρυβιάδη Μάριου, τον οποίο και ευχαριστώ θερμά για την πολύτιμη καθοδήγησή του. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους μου και φυσικά την οικογένειά μου για την υποστήριξη, την υπομονή και την κατανόηση που μου έδειξαν όλο αυτό το διάστημα.

Περίληψη

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία στοχεύει στην εκτενής παρουσίαση των σύγχρονων σχέσεων στη περιοχή του Αιγαίου Πελάγους μεταξύ του ελληνικού και τουρκικού κράτους από το 1987 μέχρι σήμερα. Μέσα από βιβλιογραφική επισκόπηση που παρουσιάζεται στα επόμενα κεφάλαια, εξετάζονται οι παράγοντες, κύριοι ή δευτερεύοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθούν τα δύο κράτη, με αναφορά στα ιστορικά γεγονότα που συνέβαλαν στη διαχείριση, που ακολουθήθηκε, για τις κρίσεις του Αιγαίου. Αρχικά, παρουσιάζεται μία σύντομη ιστορική αναδρομή σχετικά με την ελληνοτουρκική κρίση του 1987, τα αίτια που ευθύνονται πίσω από αυτήν, οι αντιμαχίες που ακολούθησαν σχετικά με τα χωρικά ύδατα, καθώς και η στάση, τα επιχειρήματα και οι διεκδικήσεις των δύο κρατών. Στη συνέχεια παρουσιάζεται μια ιστορική αναδρομή των κρίσιμων γεγονότων των Ιμίων, προτού μεταβούμε στο διαχρονικό “Κυπριακό ζήτημα”. Στη συνέχεια, μεταβαίνουμε στην εποχή της θητείας του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ως Πρόεδρος του τουρκικού κράτους και οδηγούμαστε σε πιο σύγχρονα ζητήματα. Μερικά από αυτά αφορούν τις τουρκικές μειονότητες της Θράκης, το σχέδιο “Βαριοπούλα”, την διαμάχη σχετικά με την ελληνική Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), την αποστρατικοποίηση νήσων του ελλαδικού χώρου και παραβιάσεις και αμφισβητήσεις που αφορούν άμεσα τη Συνθήκη της Λωζάνης.

Abstract

The present Master's Thesis aims to provide an extensive presentation of the contemporary relations in the Aegean Sea region between the Greek and Turkish states from 1987 to the present. Through a literature review presented in the following chapters, the factors, primary or secondary, that contributed to shaping the foreign policies followed by the two states are examined, with reference to historical events that influenced the management approach taken during the Aegean crises. Initially, a brief historical overview of the Greek-Turkish crisis of 1987 is presented, including the causes behind it, the conflicts that followed regarding territorial waters, as well as the stance, arguments, and claims of the two states. Subsequently, a historical review of the Imia crisis is presented before transitioning to the enduring "Cyprus issue." Next, we move on to the era of Recep Tayyip Erdoğan's presidency of the Turkish state, addressing more contemporary issues. Some of these include the Turkish minorities in Thrace, the Operation "Sledgehammer", the dispute over the Greek Exclusive Economic Zone (EEZ), the demilitarization of Greek islands, and violations and disputes directly related to the Treaty of Lausanne.

Εισαγωγή

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από μια διαρκή και πολυπαραγοντική αλληλεπίδραση ιστορικών, πολιτικών και στρατηγικών παραγόντων, που διαμορφώνουν τη δυναμική μεταξύ αυτών των δύο γειτονικών εθνών εδώ και δεκαετίες. Από τα τέλη του 20ού αιώνα έως σήμερα, η σχέση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας χαρακτηρίζεται αφενός από περιόδους συνεργασίας και αφετέρου από στιγμές και περιόδους αυξημένης έντασης, καθόλα χαρακτηριστικό γνώρισμα της γεωπολιτικής της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου.

Με βάση τη γεωπολιτική θεώρηση μπορεί να εξηγηθεί πλήρως ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο κρατών, από την μεταπολεμική περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μέχρι και τον 21^ο αιώνα. Αναλυτικότερα, η γεωπολιτική υφίσταται ως η μελέτη των επιδράσεων της γεωγραφίας στις διεθνείς σχέσεις και πολιτική. Η γεωγραφική θέση μίας περιοχής χαρακτηρίζεται ως αξιοσημείωτη ή μη, με βάση τη στρατηγική της γεωγραφική θέση, την πληθώρα φυσικών πόρων, την αξιοσημείωτη πληθυσμιακή διάσταση της, την γεωμορφολογία και τα σύνορά της. Συνεπώς, η Ελλάδα και η Τουρκία υιοθέτησαν τις ανταγωνιστικές τους στάσεις, αρχικά, για τον έλεγχο της περιοχής της Μικράς Ασίας, η οποία αποτέλεσε την προοικονομία της μακροχρόνιας ελληνοτουρκικής διαμάχης. Ακολούθησε σειρά γεγονότων όπως η ελληνική απόβαση στη περιοχή τον Μάιο του 1919, την διανομή των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την Συνθήκη των Σεβρών (1920), την επέκταση των ελληνικών στρατιωτικών επιχειρήσεων στην περιοχή και την τελική πτώση της Σμύρνης, τον Σεπτέμβριο του 1922, με τις τουρκικές δυνάμεις να καταλαμβάνουν τη Σμύρνη, οδηγώντας σε μεγάλες καταστροφές και σφαγές του ελληνικού πληθυσμού. Έκτοτε, καθορίστηκαν τα τελικά σύνορα μεταξύ των δύο κρατών με την Συνθήκη της Λωζάνης (1923). Οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των λαών των δύο χωρών συνεχίστηκαν μέχρι την μεταπολεμική περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπου τα δύο κράτη αποφάσισαν να συμμετέχουν στη συμμαχία του NATO (1952), γεγονός που οδήγησε στην άμβλυνση των μεταξύ τους εντάσεων. Ωστόσο, η χρονική περίοδος από την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960 μέχρι την τουρκική εισβολή το 1974, οι διενέξεις σχετικά με την κυριαρχία και τη διακυβέρνηση της Κύπρου προκάλεσαν επανειλημμένες κρίσεις και ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η επόμενη περίοδος, η περίοδος της δικτατορίας στην Ελλάδα (1967-1974) και η μεταπολίτευση που ακολούθησε επηρέασαν επίσης τις σχέσεις με την Τουρκία. Η πτώση της χούντας στην Ελλάδα μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και η αποκατάσταση της

δημοκρατίας δημιούργησαν νέες συνθήκες για τις διμερείς σχέσεις, με την Ελλάδα να επιδιώκει την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών και τη σταθεροποίηση της εξωτερικής πολιτικής της. Η γεωπολιτική σημασία της Κύπρου, λόγω της στρατηγικής της θέσης στην Ανατολική Μεσόγειο, ενίσχυσε τη βαρύτητα του ζητήματος. Στη συνέχεια, το έτος 1987 σηματοδότησε μια κρίσιμη καμπή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς κλιμακώθηκαν οι εντάσεις λόγω των εδαφικών διαφορών στο Αιγαίο Πέλαγος και του εδάφους της κυπριακής δημοκρατίας που βρισκόταν και εξακολουθεί να βρίσκεται υπό τουρκική κατοχή. Έκτοτε, οι σχέσεις χαρακτηρίζονται από μια σειρά κρίσεων, συμπεριλαμβανομένων στρατιωτικών αντιπαραθέσεων, παραβιάσεων του εναέριου χώρου και θαλάσσιων διαφορών, υπογραμμίζοντας τις διαρκείς προκλήσεις και την πολυπλοκότητα που ενυπάρχουν στις διμερείς τους σχέσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, διπλωματικές προσπάθειες, όπως μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης και διμερείς διάλογοι, προσπάθησαν να μετριάσουν τις εντάσεις και να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών.

Καθ' όλη τη διάρκεια των δεκαετιών που εξετάζονται, διάφοροι παράγοντες διαμόρφωσαν την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, συμπεριλαμβανομένης της εσωτερικής πολιτικής, των οικονομικών συμφερόντων και της δυναμικής της περιφερειακής ασφάλειας. Επιπλέον, εξωτερικοί παράγοντες και διεθνείς οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διαμεσολάβηση για τη διευθέτηση των συγκρούσεων και την προώθηση του διαλόγου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Επιπλέον, το εξελισσόμενο γεωπολιτικό τοπίο της Ανατολικής Μεσογείου, ιδίως η ανακάλυψη ενεργειακών πόρων και ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός, έχει εισάγει νέες διαστάσεις στη σχέση τους, επηρεάζοντας τους στρατηγικούς υπολογισμούς και τις αλληλεπιδράσεις τους.

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να παράσχει μια ολοκληρωμένη εξέταση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το 1987 έως το 2020, χρησιμοποιώντας ως θεωρητικό πλαίσιο την θεωρία του γεωπολιτικού ανταγωνισμού και διερευνώντας τα βασικά γεγονότα, τις συγκρούσεις και τις διπλωματικές πρωτοβουλίες που επηρέασαν την πορεία της αλληλεπίδρασής τους. Εξετάζοντας την εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων κατά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, κρίνεται σκόπιμο να παρασχεθούν πληροφορίες σχετικά με τους υποκείμενους παράγοντες σύγκρουσης και συνεργασίας μεταξύ αυτών των δύο κομβικών δρώντων στην Ανατολική Μεσόγειο. Μέσω μιας διαφοροποιημένης ανάλυσης ιστορικών γεγονότων, διπλωματικών πρωτοβουλιών και περιφερειακών δυναμικών, επιδιώκεται η εις βάθος κατανόηση του πολυδιάστατου

χαρακτήρα και των ζητημάτων που ενυπάρχουν σε μία από τις πιο διαχρονικές και δυναμικές σχέσεις στην περιοχή.

Κεφάλαιο 1^ο Σύντομη ιστορική αναδρομή

1.1 Η Ελληνοτουρκική Κρίση, Μάρτιος 1987

Η κρίση του 1987 προέκυψε από τα σχέδια της Ελλάδας για εξερεύνηση και γεώτρηση πετρελαίου εντός της υφαλοκρηπίδας της, εκτός των 6 ναυτικών μιλίων των χωρικών υδάτων. Η Τουρκία, θεωρώντας αυτό μια πιθανή κίνηση υπεροχής απάντησε στέλνοντας το σειсмоγραφικό σκάφος SISMİK στο Αιγαίο. Η ενέργεια αυτή είχε σκοπό να σηματοδοτήσει την διεξαγωγή έρευνών της Τουρκίας σε περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, πέρα από τα χωρικά της ύδατα. Ωστόσο, κάτω από την επιφάνεια αυτής της αντιπαράθεσης κρυβόταν η στρατηγική πρόθεση της Τουρκίας να αμφισβητήσει την κυριαρχία της Ελλάδας στην υφαλοκρηπίδα της, ιδιαίτερα όσον αφορά τα νησιά. Έτσι, η κρίση έγινε κομβικό σημείο για ευρύτερες διμερείς συζητήσεις γύρω από το λεπτό ζήτημα των εδαφικών συνόρων και των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης των πόρων στο Αιγαίο¹.

1.2 Αφορμή και αιτία της κρίσης.

Στις 21 Μαρτίου 1971 είχε υπογραφεί συμφωνία ορόσημο στην Ελλάδα με την εταιρεία Oceanic Exploration Company με έδρα τις ΗΠΑ για την παραχώρηση των δικαιωμάτων εξερεύνησης και εκμετάλλευσης πετρελαϊκών πόρων στην περιοχή του βορειοανατολικού Αιγαίου. Στα τέλη του 1973, η Oceanic ανακάλυψε τα πρώτα εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα πετρελαίου δυτικά της Θάσου 1973. Ωστόσο, ξέσπασαν εντάσεις όταν την 1η Νοεμβρίου 1973, παραχωρήθηκαν στην Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου (ΤΡΑΟ) 27 παρακείμενα τμήματα του Αιγαίου για δραστηριότητες εξερεύνησης και έρευνας. Συγκεκριμένα, αυτή η κατανομή αγνόησε τα καθιερωμένα όρια της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας της περιοχής, πυροδοτώντας διαμάχες επιδεινώνοντας τις υπάρχουσες διαφορές.

Οι ενέργειες της Τουρκικής Εταιρείας Πετρελαίου, αδιαφορώντας για τα αναγνωρισμένα εδαφικά όρια της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, κλιμάκωσαν σημαντικά τις εντάσεις στην περιοχή και οδήγησαν σε διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης του ζητήματος. Σε απάντηση, η ελληνική κυβέρνηση αναζήτησε τρόπους για να αντιμετωπίσει την παραβίαση της Τουρκίας στην υφαλοκρηπίδα της, συμπεριλαμβανομένων προσφυγών στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών

¹ Κουρής Ν.,(1997), Ελλάδα - Τουρκία: Ο πεντηκονταετής πόλεμος, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 95

και στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Παρά τις προσπάθειες αυτές, δεν επιτεύχθηκε ικανοποιητική ως προς τα ελληνικά συμφέροντα επίλυση².

Στη συνέχεια, ξεκίνησαν εκ νέου οι διπλωματικές συζητήσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, που οδήγησαν στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Βέρνης στις 11 Σεπτεμβρίου 1976. Η συμφωνία αυτή περιελάμβανε διάφορες διατάξεις, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης και από τα δύο μέρη να απέχουν από οποιοσδήποτε ενέργειες ή προσπάθειες σχετικά με την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου.

Τον Αύγουστο του 1976, η Denison Mines Limited, μια καναδική εταιρεία, ανέλαβε το ρόλο του διαχειριστή και εξουσιοδοτημένου αντιπροσώπου της κοινής επιχείρησης, αντικαθιστώντας την Oceanic. Τον Δεκέμβριο του 1981, η κοινοπραξία ενημέρωσε τις ελληνικές αρχές για την πρόθεσή της να διεξάγει έρευνες στη Θάσο, οι οποίες εκτείνονταν πέρα από το όριο των 6 ναυτικών μιλίων. Η νέα τότε ελληνική κυβέρνηση, αντιλαμβανόμενη τη διακοπή των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, θεώρησε ότι δεν δεσμεύεται πλέον από το Πρωτόκολλο της Βέρνης.

Ωστόσο, η κοινοπραξία διατήρησε την εξουσία επί των ερευνητικών αποφάσεων εντός της εκχωρημένης περιοχής της ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Τελικά, η κυβέρνηση έδωσε άδεια για τη διεξαγωγή σεισμικής έρευνας ανατολικά της Θάσου. Για να μετριαστούν οι πιθανές εντάσεις, η έρευνα δημοσιοποιήθηκε από τη Δημόσια Εταιρεία Πετρελαίου (ΔΕΠ) παράλληλα με άλλες προγραμματισμένες δραστηριότητες που δεν σχετίζονταν με την περιοχή. Η πρόθεση ήταν να υποβαθμιστεί η σημασία της έρευνας και να αποφευχθεί η πρόκληση οποιασδήποτε αντίδρασης.

Παρά τις προσπάθειες αυτές, η Τουρκία επέκρινε την έρευνα, αναφέροντάς την ως παραβίαση της συμφωνίας μεταξύ των δύο χωρών για αναστολή τέτοιων δραστηριοτήτων, όπως περιγράφεται στο Πρωτόκολλο της Βέρνης.

Η κατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα μια σημαντική διαφωνία μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και της κοινοπραξίας, η οποία διήρκεσε τρία χρόνια και τελικά οδήγησε σε νομικές διαδικασίες. Τελικά, η ελληνική πλευρά βγήκε νικήτρια, επαναδιαπραγματευόμενη με επιτυχία τη σύμβαση για να εξασφαλίσει ότι η Δημόσια Εταιρεία Πετρελαίου (ΔΕΠ) θα είχε ισότιμη συμμετοχή στην κοινοπραξία. Αυτή η

² Κουρής Ν.,(1997), Ελλάδα - Τουρκία: Ο πεντηκονταετής πόλεμος, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 269

αναθεώρηση εξασφάλισε δικαιοσύνη και ισορροπία μεταξύ όλων των μελών της κοινοπραξίας όσον αφορά τη συμμετοχή και τα οφέλη τους³.

Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της αναθεώρησης της σύμβασης, η πλειοψηφία της κοινοπραξίας ανακοίνωσε τον Μάιο του 1986 τα σχέδιά της για τη διεξαγωγή ερευνητικών δραστηριοτήτων στην περιοχή με την ονομασία Μπάμπουρας, που βρίσκεται περίπου 6 ναυτικά μίλια ανατολικά της Θάσου. Η ελληνική πλευρά διαβεβαίωσε ότι οι απαραίτητες άδειες εξερεύνησης θα χορηγούνταν, αν και με επανειλημμένες αναβολές των προθεσμιών, θέτοντας τελικά ως τελική προθεσμία την 31η Μαρτίου 1987. Παρά την πρόταση της ελληνικής κυβέρνησης να αγοράσει η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠΑ) το μερίδιο της κοινοπραξίας, η οποία ματαιώθηκε από την άρνηση της Denison, η κυβέρνηση αποφάσισε στις 18 Φεβρουαρίου 1987 να εθνικοποιήσει τα κοιτάσματα πετρελαίου στο Βόρειο Αιγαίο εντός τριών μηνών, επικαλούμενη το άρθρο 106 του Συντάγματος. Πρωταρχικός στόχος της εθνικοποίησης δεν ήταν η απόκτηση των μετοχών της κοινοπραξίας, αλλά η επιβολή ελέγχου στις αποφάσεις που αφορούσαν τα εθνικά συμφέροντα⁴.

Σε απάντηση αυτής της απόφασης, η κοινοπραξία ανακοίνωσε στις 24 Φεβρουαρίου 1987 την πρόθεσή της να προχωρήσει σε δραστηριότητες έρευνας και γεώτρησης πέραν του ορίου των 6 ναυτικών μιλίων.

Σε συνέχεια της εξαγγελίας αυτής, στις 27 Φεβ 87, ο Τούρκος πρέσβης επισκέφθηκε τον Έλληνα αναπληρωτή Υπουργό Εξωτερικών αναφέροντας ότι υπάρχει η συμφωνία της Βέρνης, που απαγορεύει τις έρευνες για πετρέλαιο στις δύο χώρες πέραν των 6 ν.μ. την οποία η ελληνική πλευρά την απέρριψε. Με τη λήξη της συνάντησης, τερματίστηκε και η φαινομενικά καλή σχέση που υπήρχε μεταξύ των δύο χωρών ξεκινώντας έτσι η κρίση που ακολούθησε. Οι διμερείς αντιπαραθέσεις συνεχίστηκαν και τις επόμενες μέρες, με εκατέρωθεν δηλώσεις⁵.

1.3 Το χρονικό της κρίσης

Η κρίση ξέσπασε όταν η τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε την πρόθεσή της να παραχωρήσει στην κρατική της εταιρεία πετρελαίου (TPAO) δικαιώματα έρευνας σε περιοχές που ανήκουν σε μεγάλο βαθμό στην ελληνική υφαλοκρηπίδα, ξεκινώντας τις διαδικασίες ερευνών με το σειсмоγραφικό σκάφος SISMIK. Σε απάντηση αυτών

³ Κουρής Ν.,(1997), Ελλάδα - Τουρκία: Ο πεντηκονταετής πόλεμος, Εκδόσεις Λιβάνη

⁴ Μαρδάς Κ., (2005), Προ-ίμια Πολέμου, Εκδόσεις «Το Ποντίκι», Σελ. 123

⁵ Καψής Γ. (1990), Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 113

των ενεργειών και για να διασφαλίσει τα δικά της εθνικά δικαιώματα και συμφέροντα, η Τουρκία δήλωσε ότι οι ένοπλες δυνάμεις της βρίσκονταν σε κατάσταση ύψιστου συναγερμού, έτοιμες να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα, ανάλογα με τις περιστάσεις. Συγκεκριμένα, ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας προειδοποίησε ότι οποιαδήποτε προσπάθεια παρεμπόδισης των πλοίων που συνόδευαν το SISMIK θα θεωρούταν αιτία πολέμου⁶.

Σε μια άμεση και κατηγορηματική απάντηση, η ελληνική κυβέρνηση δήλωσε ότι δεν θα επιτραπεί στο SISMIK να προχωρήσει σε γεώτρηση. Σε περίπτωση που επιχειρούσε να το πράξει, οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις θα αναλάμβαναν άμεση δράση για να καταλάβουν το πλοίο, και αν συναντούσαν αντίσταση, θα απαντούσαν με βία. Οι στρατηγικές που χρησιμοποιήθηκαν για την επίτευξη αυτού του στόχου περιλάμβαναν:

α. Πίεση των συμμάχων στο NATO, ιδιαίτερα των Ηνωμένων Πολιτειών, με το κλείσιμο της αμερικανικής βάσης στη Νέα Μάκρη.

β. Συμμετοχή σε συζητήσεις με τη Βουλγαρία για να εξασφαλιστεί η υποστήριξή της σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης με την Τουρκία.

γ. Κινητοποίηση όλων των ελληνικών πρεσβειών και εκπροσώπων στα Ηνωμένα Έθνη και το NATO για να παρουσιάσουν την ελληνική οπτική της κρίσης και τα επιχειρήματά της.

δ. Εφαρμογή γενικής κινητοποίησης/επιστράτευσης των Ενόπλων Δυνάμεων, με ιδιαίτερη έμφαση στα νησιά και στη Θράκη⁷.

2η Ημέρα (27-3-87)

Καθώς η κρίση συνεχιζόταν, οι αναφορές των μέσων ενημέρωσης περιέγραφαν μια ζοφερή εικόνα κλιμακούμενης κατάστασης που φαινόταν να βρίσκεται στα πρόθυρα να εξελιχθεί σε ανοιχτή σύγκρουση. Τα σούπερ μάρκετ αντιμετώπισαν ελλείψεις, καθώς άρχισε να επικρατεί πανικός στις αγορές, και οι φήμες κυκλοφορούσαν ανεξέλεγκτα⁸.

Σε μια δραματική τροπή, ο Τούρκος αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών συγκάλεσε Τούρκους δημοσιογράφους για να ανακοινώσει ότι το SISMIK θα βρισκόταν στον Μπάμπουρα, ανοιχτά της Θάσου, μέχρι το μεσημέρι της επόμενης

⁶ Μαρδάς Κ., (2005), Προ-ίμια Πολέμου, Εκδόσεις «Το Ποντίκι»

⁷ Καψής Γ. (1990), Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 82-83

⁸ Καψής Γ. (1990), Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 95-96

ημέρας. Εν τω μεταξύ, η Ελλάδα είχε κινητοποιήσει σχεδόν ολόκληρο το ναυτικό της στόλο στο Αιγαίο.

Επισημαίνεται ότι η ετοιμότητα του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού ήταν αυξημένη κυρίως λόγω της προγραμματισμένης άσκησης "Ποσειδώνας - Δίας" από τις 30 Μαρτίου έως τις 3 Απριλίου. Ωστόσο, η τουρκική πλευρά το παρερμήνευσε ως πιθανή απειλή, συνδέοντάς το με τη λήξη των δικαιωμάτων έρευνας της κοινοπραξίας⁹.

Η ελληνική Πολεμική Αεροπορία βρισκόταν επίσης σε ύψιστη επιφυλακή, με σχέδια για αποστολή στην οποία θα συμμετείχαν 70 αεροσκάφη, ενώ επιπλέον 40 αεροσκάφη ήταν έτοιμα για άμεση αναχαίτιση, αν χρειαζόταν.

Εν μέσω αυτής της τεταμένης ατμόσφαιρας, ο Έλληνας Υφυπουργός Εξωτερικών επικοινωνήσε επείγοντως με τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ, τονίζοντας ότι το επόμενο πρωί, στις 11:30, οι στόλοι των δύο χωρών θα εμπλακούν σε μάχη ανατολικά της Θάσου χωρίς καμία πιθανότητα υποχώρησης.

Ανταποκρινόμενος στις διεθνείς πιέσεις, ο Τούρκος πρωθυπουργός, σε τηλεοπτική συνέντευξη στο BBC αργά το βράδυ της ίδιας Παρασκευής, πρότεινε μια πιθανή λύση, δηλώνοντας ότι το τουρκικό ερευνητικό σκάφος θα απέφυγε να εισέλθει στα αμφισβητούμενα ύδατα του Αιγαίου, εκτός αν το έκανε πρώτα η Ελλάδα. Διαβεβαίωσε επίσης ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις δεν βρίσκονταν στο υψηλότερο επίπεδο ετοιμότητας, σε αντίθεση με τις αντίστοιχες ελληνικές¹⁰.

3η Ημέρα (28-3-87)

Σε διπλωματικό επίπεδο, το πρωί εκείνης της ημέρας, ξεκίνησε με μια κρίσιμη συνάντηση στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών, στην οποία συμμετείχαν διπλωμάτες από την Ελλάδα και την Τουρκία, σηματοδοτώντας ένα σημαντικό βήμα προς την επίλυση της κρίσης. Ο Τούρκος πρέσβης απέδωσε τις πρόσφατες εντάσεις στο Αιγαίο σε μονομερείς ενέργειες της Ελλάδας σχετικά με την υφαλοκρηπίδα πέραν των χωρικών της υδάτων, κάνοντας λόγο για παραβίαση του ψηφίσματος 395 του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Συμφωνίας της Βέρνης¹¹.

Σε απάντηση, οι Έλληνες εκπρόσωποι πρότειναν την έναρξη διαπραγματεύσεων με στόχο τη διερεύνηση πιθανών συμβιβασμών, με απώτερο στόχο την υποβολή του ζητήματος στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

⁹ Μαρδάς Κ., (2005), Προ-ίμια Πολέμου, Εκδόσεις «Το Ποντίκι»

¹⁰ Καψής Γ. (1990), Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 66

¹¹ Καψής Γ. (1990), Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 68-69

Αναγνωρίστηκε ότι και οι δύο πλευρές διατηρούσαν τις αντίστοιχες απόψεις τους και έγινε κατανοητό ότι καθ' όλη τη διάρκεια της διαπραγματευτικής διαδικασίας ότι θα τηρούνταν ένα *defacto moratorium*¹².

¹² Καψής Γ. (1990), Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Εκδόσεις Λιβάνη, Σελ. 273

Κεφάλαιο 2^ο Το Αιγαίο Πέλαγος και το FIR

Το Αιγαίο Πέλαγος, με τα πολλά νησιά και την σημαντική γεωγραφική του θέση, έχει τεράστια σημασία για την Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί η προσοχή στην περιοχή λόγω των παράλογων εδαφικών διεκδικήσεων και της επιθετικής πολιτικής της Τουρκίας, γεγονός που προκαλεί σοβαρή σκέψη για δύο βασικούς λόγους:

Πρώτον, οι αβάσιμες διεκδικήσεις της Τουρκίας για κυριαρχία στο Αιγαίο έχουν προκαλέσει σημαντικές ανησυχίες. Δεύτερον, ο κομβικός ρόλος του Αιγαίου στην εθνική αμυντική στρατηγική της Ελλάδας δεν μπορεί να υποτιμηθεί.

Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ γειτονικών παράκτιων κρατών, διέπονται από καθιερωμένες αρχές του διεθνούς δικαίου. Οι αρχές αυτές, που βασίζονται κυρίως σε διεθνείς συμφωνίες όπως το Δίκαιο της Θάλασσας, υπαγορεύουν τις παραμέτρους των σχέσεων τους¹³.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας» (UNCLOS), η οποία εγκρίθηκε στο Montego Bay της Τζαμάικα το 1982, τα παράκτια έθνη έχουν το δικαίωμα να επεκτείνουν τα χωρικά τους ύδατα έως 12 ναυτικά μίλια. Η Ελλάδα επιδιώκει να ασκήσει αυτό το δικαίωμα τηρώντας τους διεθνείς κανόνες. Ωστόσο, οι απειλές της Τουρκίας για αντίποινα, χαρακτηρίζοντας κάθε τέτοια ενέργεια ως '*casus belli*'¹⁴, αποτελούν σημαντική πρόκληση και κίνδυνο κλιμάκωσης των εντάσεων σε κατάσταση πολέμου¹⁵.

Επιπλέον υπογραμμίζεται ότι η Συνθήκη της Λωζάνης το 1923 καθόρισε τον εναέριο χώρο και τα χωρικά ύδατα στα τρία ναυτικά μίλια για την Ελλάδα. Ωστόσο, η Ελλάδα επέκτεινε τον εναέριο χώρο της στα δέκα ναυτικά μίλια με διάταγμα τον Σεπτέμβριο του 1931, πριν από την επέκταση των χωρικών υδάτων στα έξι μίλια με τη Σύμβαση του Μοντρέ του 1936. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτή η επέκταση του εναέριου χώρου δεν άλλαξε τα όρια των χωρικών υδάτων. Η Τουρκία αμφισβήτησε αυτή την επέκταση μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, ιδίως μέσω

¹³ Νικολάου Χ. (1992). Το νομικό καθεστώς του Αιγαίου και της ελληνοτουρκικής διαφωνίας. Αθήνα, Ελεύθερη σκέψη, Σελ. 95

¹⁴ Η φράση προέρχεται από τα λατινικά και συγκεκριμένα το ρωμαϊκό δίκαιο. Αναφέρεται σε οποιοδήποτε γεγονός ή κατάσταση που θεωρείται ως δικαιολογία ή πρόσχημα για εμπλοκή σε πόλεμο ή ένοπλη σύγκρουση. Αφορμή πολέμου.

¹⁵ Έκδοση 7ου ΕΓ/ΓΕΣ 1994: Δ. Γ. Δήμου «Το Δίκαιο της Θάλασσας και Ελληνοτουρκική Διαφορά στο Αιγαίο», Αθήνα

υπερπτήσεων και παραβιάσεων από τουρκικά μαχητικά εντός των επιπλέον τεσσάρων μιλίων του εναέριου χώρου που διεκδικούσε η Ελλάδα¹⁶.

2.1 Χωρικά ύδατα και διεκδικήσεις

Η Αιγιαλίτιδα ζώνη εκτείνεται συνήθως σε απόσταση 6 ναυτικών μιλίων από τη φυσική ακτογραμμή, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Οι εξαιρέσεις αυτές μπορεί να προκύψουν λόγω ορισμένων κανόνων, όπως η αρχή της μέσης γραμμής ή ειδικών συμφωνιών. Υπάρχουν δύο βασικοί νόμοι που αφορούν την οριοθέτηση της Αιγιαλίτιδας ζώνης. Ο πρώτος είναι ο νόμος 230/1936, ο οποίος ορίζει τη ζώνη του Αιγαίου στα 6 ναυτικά μίλια από την ακτή, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά από άλλους νόμους ή συμφωνίες. Μια τέτοια εξαίρεση είναι το προεδρικό διάταγμα 1931/1931, το οποίο καθόρισε το πλάτος των χωρικών υδάτων στα 10 ναυτικά μίλια για την αεροπορία και τους συναφείς σκοπούς αστυνόμευσης. Το διάταγμα αυτό αναφερόταν σε μια συγκεκριμένη λειτουργία εντός μιας ζώνης που εκτείνεται στα 10 ναυτικά μίλια από την ακτή. Αυτός ο κανόνας των 10 ναυτικών μιλίων γινόταν αποδεκτός χωρίς προβλήματα μέχρι το 1975, όταν η Τουρκία άρχισε να διαμαρτύρεται, στο πλαίσιο της ευρύτερης πολιτικής της για την αμφισβήτηση της υφιστάμενης κατάστασης στην περιοχή του Αιγαίου. Η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για την επίσημη ενημέρωση διεθνών οργανισμών, του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), σχετικά με τους κανονισμούς της για τον εναέριο χώρο. Η κοινοποίηση αυτή περιελάμβανε τον καθορισμό του εξωτερικού ορίου του ελληνικού εναέριου χώρου ως 10 ναυτικά μίλια, σύμφωνα με τη Σύμβαση των Παρισίων του 1919 και τις μεταγενέστερες συμφωνίες. Οι κανονισμοί αυτοί αποτυπώθηκαν επίσης στους αεροναυτικούς χάρτες, οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν τόσο από την Ελλάδα όσο και από την Τουρκία χωρίς αντίρρηση για πολλά χρόνια¹⁷.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια διεθνών διασκέψεων για την πολιτική αεροπορία στο Παρίσι και τη Γενεύη τη δεκαετία του 1950, τα όρια του Τομέα πληροφοριών πτήσεων (FIR) της Αθήνας καθορίστηκαν με βάση το όριο των 10 ναυτικών μιλίων του ελληνικού εναέριου χώρου. Η Τουρκία συμμετείχε σε αυτές τις διασκέψεις χωρίς να διατυπώσει αντιρρήσεις για τους κανονισμούς της Ελλάδας για τον εναέριο χώρο.

¹⁶ Ηρακλείδης Αλ. (1998), *Η Ελλάδα και ο εξ ανατολών κίνδυνος*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα, Σελ. 104-108

¹⁷ Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., (1996), *Εισηγήσεις Δικαίου της Θάλασσας*, τ.Α', Εκδ. Α. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή

Η ελληνική νομοθεσία ορίζει ρητά ότι τα χωρικά ύδατα, συμπεριλαμβανομένης της Αιγιαλίδας ζώνης του Αιγαίου, εκτείνονται σε απόσταση 6 ναυτικών μιλίων από την ακτή. Ωστόσο, η Ελλάδα έχει διαφορετικά εξωτερικά όρια για τον εναέριο χώρο της (10 ν.μ.) και τα χωρικά ύδατα (6 ν.μ.), γεγονός που καταδεικνύει την επιρροή της σε διαφορετικούς τομείς, τον εναέριο και τον θαλάσσιο.

Η κύρωση από την Ελλάδα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) του 1982 της έδωσε το δικαίωμα να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια. Η Ελλάδα επικύρωσε την UNCLOS, αφήνοντας ωστόσο, την απόφαση για το πότε και πώς θα ασκήσει αυτό το δικαίωμα στην εθνική της στρατηγική. Η Τουρκία έχει αντιταχθεί σθεναρά στην ενδεχόμενη επέκταση των χωρικών υδάτων της Ελλάδας, θεωρώντας την ως πιθανή αιτία πολέμου (*casus belli*). Σε απάντηση, η τουρκική Εθνοσυνέλευση ενέκρινε ψήφισμα που εξουσιοδοτεί την τουρκική κυβέρνηση, συμπεριλαμβανομένης της χορήγησης στρατιωτικών εξουσιών, για τη διασφάλιση των ζωτικών συμφερόντων της Τουρκίας. Η ίδια η Τουρκία έχει καθιερώσει χωρικά ύδατα 6 ναυτικών μιλίων στο Αιγαίο Πέλαγος και 12 ναυτικών μιλίων στη Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο Θάλασσα, μια πολιτική που εφαρμόζεται από το 1964¹⁸.

Σε περιοχές όπου το ελληνικό έδαφος συνορεύει με τις ακτές άλλης χώρας, όπως με την Τουρκία στο Αιγαίο και την Ιταλία στο Ιόνιο Πέλαγος, υπάρχουν αποκλίσεις στις εδαφικές διεκδικήσεις. Αν και δεν έχουν συναφθεί συγκεκριμένες συμφωνίες για την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων στις περιοχές αυτές, οι ιστορικές διεθνείς συμβάσεις προσφέρουν κάποια καθοδήγηση. Στο Ιόνιο Πέλαγος, η Ελλάδα έχει καθορίσει διαφορετικά το πλάτος των χωρικών υδάτων της, ενώ η Αλβανία διεκδικεί 12 ναυτικά μίλια από το 1982¹⁹. Ωστόσο, και οι δύο χώρες τηρούν γενικά την αρχή της μέσης γραμμής χωρίς σημαντικά ζητήματα. Στην περιοχή του Αιγαίου, ενώ δεν υπάρχει επίσημη συμφωνία με την Τουρκία σχετικά με την οριοθέτηση του Αιγαίου, οι ιστορικές διεθνείς συμβάσεις παρέχουν κάποια εικόνα για τα θαλάσσια σύνορα. Ωστόσο, η απουσία συγκεκριμένης συνθήκης ή διμερούς συμφωνίας περιπλέκει την κατάσταση²⁰.

¹⁸ Δίπλα Χ., Η Ελληνική Αιγιαλίτιδα Ζώνη και τα Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας», στο Χ. Δίπλα και Χρ. Ροζάκη (επιμ.), (2004), Το Δίκαιο της Θάλασσας και η Εφαρμογή του στην Ελλάδα, Σιδέρης, Αθήνα, Σελ. 67

¹⁹ Ρούκουνας Ε., Διεθνές Δίκαιο, Σχέσεις Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου. Τρόποι Παραγωγής του Διεθνούς Δικαίου, τ. Ι, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

²⁰ Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., (1996), Εισηγήσεις Δικαίου της Θάλασσας, τ.Α', Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή

2.2 Διαφωνίες Ελλάδας-Τουρκίας

Η υφαλοκρηπίδα αναφέρεται στον πυθμένα και το υπέδαφος που γειτνιάζουν με τις ακτές ενός νησιού ή ενός παράκτιου κράτους, εκτείνονται πέρα από τα χωρικά ύδατα και σε βάθος κατάλληλο για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που βρίσκονται στις περιοχές αυτές. Σε αντίθεση με τα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο όπου μια παράκτια χώρα ασκεί εθνική κυριαρχία, στην υφαλοκρηπίδα κατέχει ένα συγκεκριμένο δικαίωμα, όπως η εκμετάλλευση των πόρων του βυθού. Ωστόσο, το δικαίωμα αυτό ασκείται αποκλειστικά από το παράκτιο κράτος και είναι νομικά υποδεέστερο της εθνικής κυριαρχίας. Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας επιτυγχάνεται συνήθως μέσω συμφωνιών μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών²¹.

Η ελληνική άποψη υποστηρίζει ότι τα νησιά, όπως και οι ηπειρωτικές ακτές, διαθέτουν υφαλοκρηπίδα. Στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των κρατών, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα πρέπει να ακολουθεί την αρχή της μέσης γραμμής και της ίσης απόστασης. Η Ελλάδα διατηρεί κυριαρχικά δικαιώματα σε περιοχές που αμφισβητούνται από την Τουρκία, καθώς οι περιοχές αυτές θεωρούνται μέρος της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης²².

Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία υποστηρίζει ότι τα νησιά δεν έχουν υφαλοκρηπίδα, καθώς αποτελούν εξάρσεις του βυθού. Υποστηρίζουν την εφαρμογή της αρχής της μέσης γραμμής ελλείψει συμφωνιών, εκτός από ειδικές περιπτώσεις που αφορούν:

α. Τη στενή γειτνίαση των ανατολικότερων ελληνικών νησιών με την τουρκική ακτογραμμή, η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα η Τουρκία να έχει μηδενική υφαλοκρηπίδα, εάν εφαρμοζόταν η μέση γραμμή.

β. Τη διαμόρφωση του Αιγαίου, η οποία το καθιστά "ημίκλειστη" θάλασσα, γεγονός που απαιτεί ειδικές ρυθμίσεις.

γ. Η μη συμμετοχή της Τουρκίας στη Σύμβαση της Γενεύης.

Η Τουρκία αναφέρεται επίσης στην απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στη Βόρεια Θάλασσα μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και των γειτονικών χωρών. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η υφαλοκρηπίδα κάθε κράτους θα πρέπει να αποτελεί

²¹ Συρίγος Α., (2015), Ελληνοτουρκικές σχέσεις, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα Σελ. 324-325

²² Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., (1996), Εισηγήσεις Δικαίου της Θάλασσας, τ.Α', Εκδ. Α. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή,

φυσική επέκταση της επικράτειάς του χωρίς να παραβιάζει την υφαλοκρηπίδα άλλου κράτους, με βάση την αρχή της.

Η συνεχιζόμενη διαμάχη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στο Αιγαίο περιστρέφεται γύρω από την πρόθεση της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα από τα 6 στα 12 μίλια. Επί του παρόντος, υπό το καθεστώς των 6 μιλίων, η Ελλάδα ασκεί έλεγχο στο 35% των υδάτων του Αιγαίου, ενώ η Τουρκία ελέγχει το 8,8%, με το υπόλοιπο 56% να θεωρείται διεθνή ύδατα. Εάν η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα, η κυριαρχία της στο Αιγαίο θα αυξηθεί στο 64%, περιορίζοντας σημαντικά τη θαλάσσια πρόσβαση της Τουρκίας, ιδίως σε λιμάνια κατά μήκος των δυτικών ακτών της, και επηρεάζοντας τις διεθνείς ναυσιπλοϊκές οδούς.

Η Τουρκία υποστηρίζει ότι το Αιγαίο Πέλαγος αποτελεί μοναδική περίπτωση και ότι θα πρέπει να γίνουν εξαιρέσεις από το τυπικό όριο των 12 μιλίων για τα χωρικά ύδατα. Η μείωση των διεθνών υδάτων σε μόλις 26% της περιοχής θα είχε σοβαρές επιπτώσεις στη διεθνή ναυσιπλοΐα. Επιπλέον, η Τουρκία τονίζει ότι δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της συνθήκης και αμφισβητεί την εφαρμογή της διάταξης των 12 μιλίων στο Αιγαίο, επικαλούμενη την ημίκλειστη φύση του και την αρχή της ισότητας.

Αντίθετα, η Ελλάδα διατρανώνει το απόλυτο δικαίωμά της να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα όπως κρίνει σκόπιμο, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Η Ελλάδα υπογραμμίζει επίσης την ιστορική αποδοχή από την Τουρκία του καθεστώτος των 10 μιλίων του εναέριου χώρου της για πάνω από πέντε δεκαετίες, γεγονός που υποδηλώνει ότι είχε δημιουργηθεί μια *de facto* συμφωνία.

Όσον αφορά το καθεστώς των νησιών του Αιγαίου, η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν διαφορετικές ερμηνείες. Η Ελλάδα κατηγοριοποιεί τα νησιά με βάση ιστορικές συνθήκες και συμφωνίες. Η Τουρκία αμφισβητεί το δικαίωμα της Ελλάδας να στρατιωτικοποιεί ορισμένα νησιά με βάση τις θεωρούμενες παραλείψεις ή ασάφειες σε προηγούμενες συμφωνίες, αναφέροντας ιδιαίτερα την παράλειψη των ελληνικών νησιών στην αναθεώρηση της Συνθήκης του Μοντρέ το 1936.

Η ελληνική άποψη υποστηρίζει ότι η αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης στο Μοντρέ εξαίρεσε σιωπηρά την Ελλάδα από ορισμένες υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένης της αποστρατιωτικοποίησης. Ομοίως, η Συνθήκη της Λισαβόνας τον Ιούνιο του 2004 δεν έκανε καμία ρητή αναφορά σε ρήτρες αποστρατιωτικοποίησης, ενισχύοντας περαιτέρω την εξαίρεση της Ελλάδας από τέτοιες υποχρεώσεις.

Στα νησιά που κατατάσσονται στη δεύτερη κατηγορία (Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ικαρία), η Ελλάδα διεκδικεί το δικαίωμά της στην αυτοάμυνα πέραν των προβλεπόμενων ορίων, ιδίως ενόψει των αντιληπτών απειλών από την Τουρκία, η οποία διατηρεί σημαντικό αριθμό αποβατικών σκαφών στην περιοχή.

Όσον αφορά τα Δωδεκάνησα, η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η Τουρκία δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης των Παρισίων, με την οποία τα νησιά αυτά παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, υποστηρίζει η Ελλάδα, η Τουρκία δεν έχει καμία δικαιοδοσία ή ανάμειξη σε θέματα που αφορούν τα Δωδεκάνησα και δεν είναι στην αρμοδιότητα της Τουρκίας να υπαγορεύει όρους σχετικά με τα νησιά αυτά. Η τουρκική άποψη υποστηρίζει ότι η άρση των υποχρεώσεων αποστρατιωτικοποίησης που ορίζεται στη Συνθήκη του Μοντρέ ισχύει μόνο για τα τουρκικά νησιά και τα Στενά, καθώς δεν υπάρχει ρητή αναφορά των ελληνικών νησιών στη Συνθήκη²³.

Η Τουρκία υποστηρίζει ότι η Ελλάδα έχει επιθετικές βλέψεις, αναφέροντας αυτό ως απάντηση σχετικά με την ίδρυση της "Στρατιάς του Αιγαίου". Όσον αφορά τα Δωδεκάνησα, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι η εγγύτητά τους στις τουρκικές ακτές τα καθιστά θέμα ανησυχίας για την Τουρκία, παρά το γεγονός ότι δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης των Παρισίων που μεταβίβασε τα νησιά αυτά στην Ελλάδα. Υποστηρίζουν ότι η γεωγραφική τους θέση δικαιολογεί την τουρκική εμπλοκή σε θέματα που αφορούν τα Δωδεκάνησα.

2.3 FIR Αθηνών

Οι διεθνείς συμβάσεις, ιδίως εκείνες που εποπτεύονται από τον ICAO, καθορίζουν τους κανονισμούς που διέπουν την εναέρια κυκλοφορία. Ο ICAO ιδρύθηκε το 1947 και διαχειρίζεται τις συμβάσεις που καθορίστηκαν από 34 κράτη στο Σικάγο το 1944, εστιάζοντας στη "διεθνή πολιτική αεροπορία". Μία από τις αρχικές αποφάσεις του ICAO ήταν η διαίρεση του εναέριου χώρου σε τομείς πληροφοριών πτήσης (FIR), με τα όρια να οριστικοποιούνται με συμβάσεις στο Παρίσι το 1952 και στη Γενεύη το 1958²⁴.

Το Κέντρο Ελέγχου Αθηνών (FIR Athens) είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση της διεθνούς εναέριας κυκλοφορίας στην περιοχή που εκτείνεται από το δυτικό ιταλικό

²³ Η Κρίση των Ιμίων 01/02/2021 <https://www.defence-point.gr/news/tag/krisi-imia>

²⁴ Γιόκαρης Α., (1984), Εισαγωγή στο Δίκαιο του Αέρος και του Διαστήματος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Σελ. 51

FIR έως το νότιο ιταλικό FIR και συνορεύει με τη Λιβύη, την Αίγυπτο και την Κύπρο στα νότια. Στα ανατολικά συναντά το τουρκικό FIR, μεταξύ των τουρκικών ακτών στο Αιγαίο και των ελληνικών νησιών στο Ανατολικό Αιγαίο.

Πρωταρχικός στόχος αυτών των διεθνών οργανισμών είναι να διασφαλίζουν την ασφάλεια των πτήσεων και τον έλεγχο του διεθνούς εναέριου χώρου χωρίς να θίγουν την εθνική κυριαρχία. Ενώ οι κανόνες του ICAO είναι γενικοί, οι επιμέρους χώρες έχουν την εξουσία να θεσπίζουν εθνικούς κανονισμούς, εφόσον αυτοί ευθυγραμμίζονται με τα πρότυπα του ICAO. Αυτοί οι εθνικοί κανόνες, που περιγράφονται στα εγχειρίδια κανόνων του ICAO, πρέπει να τηρούνται με το ίδιο επίπεδο αυστηρότητας όπως και οι γενικοί κανονισμοί.

Σύμφωνα τόσο με τους κανόνες του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) όσο και με τους εθνικούς συμπληρωματικούς κανονισμούς της Ελλάδας που διέπουν τον εναέριο χώρο της, επιβάλλονται οι ακόλουθες υποχρεώσεις για τις πτητικές λειτουργίες αεροσκαφών εντός της περιοχής ευθύνης της Ελλάδας:

Κατά τη διάρκεια της κυπριακής κρίσης, η Τουρκία αμφισβήτησε για πρώτη φορά τα όρια της περιοχής πληροφοριών πτήσης (FIR) της Αθήνας, εκδίδοντας ανακοίνωση που αφορούσε την πτητική δραστηριότητα (NOTAM 714). Αυτή η NOTAM ζητούσε από τα αεροσκάφη που πετούσαν στο Ανατολικό Αιγαίο να αναφέρουν τις πτήσεις τους στα τουρκικά κέντρα ελέγχου (FIR Άγκυρας και Κωνσταντινούπολης). Σε απάντηση, η Ελλάδα κήρυξε ολόκληρο το Αιγαίο ως επικίνδυνη περιοχή, οδηγώντας σε διακοπή της εναέριας κυκλοφορίας μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Παρά τις προσπάθειες της Τουρκίας, δεν κατάφερε να αναθεωρήσει το καθιερωμένο καθεστώς. Έκτοτε, η Τουρκία έχει εκφράσει σταθερά την επιθυμία της για κοινή ευθύνη στο Αιγαίο σε διάφορα διεθνή φόρουμ²⁵.

Η Τουρκία έκτοτε κατηγορεί την Ελλάδα για διάφορες ενέργειες. Ενδεικτικά αναφέρονται τα κατωτέρω:

α. Μονομερείς αποφάσεις σχετικά με νέους διεθνείς αεροδιαδρόμους χωρίς διαβούλευση με το τουρκικό FIR, δήθεν για να παρεμποδίσει τα τουρκικά αεροσκάφη.

β. Μονομερές κλείσιμο εκτεταμένων περιοχών του διεθνούς εναέριου χώρου για ασκήσεις της ελληνικής πολεμικής αεροπορίας.

²⁵ Γιόκαρης Α., (1984), Εισαγωγή στο Δίκαιο του Αέρος και του Διαστήματος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Σελ. 225

γ. Τροποποίηση περιοχών που έχει δεσμεύσει η Τουρκία για ασκήσεις στον διεθνή εναέριο χώρο, παρεμβαίνοντας στη χρήση του εναέριου χώρου.

δ. Απαίτηση από στρατιωτικά αεροσκάφη να υποβάλλουν σχέδια πτήσης.

Σε απάντηση, η Ελλάδα διαβεβαιώνει ότι τηρεί τις διεθνείς συμβάσεις σε όλες τις περιπτώσεις και ότι οι όποιες τροποποιήσεις γίνονται για τεχνικούς λόγους για την ενίσχυση της αεροναυτιλίας. Επιπλέον, η Ελλάδα υπερασπίζεται την απαίτησή της από τα στρατιωτικά αεροσκάφη να υποβάλλουν σχέδια πτήσης ως συνήθη πρακτική για λόγους ασφάλειας και συντονισμού.

2.4 Η στάση της Τουρκίας

Η Τουρκία έχει από καιρό αντιταχθεί σε οποιαδήποτε επέκταση της χωρικής θάλασσας στο Αιγαίο Πέλαγος πάνω από 6 ν.μ. Για παράδειγμα, καθ' όλη τη διάρκεια της Τρίτης Διάσκεψης για το Δίκαιο της Θάλασσας (1973-1982) (UNCLOS III), Τουρκία προσπάθησε να εισαγάγει μια ρήτρα στο σχέδιο του άρθρου 3 (το εύρος της χωρικής θάλασσας) που «θα απαιτούσε από τα κράτη που συνορεύουν με κλειστές και ημίκλειστες θάλασσες να καθορίζουν το εύρος των χωρικών τους υδάτων με αμοιβαία συμφωνία»²⁶. Επίσης, όπως σημείωσε ο Τούρκος εκπρόσωπος σε μια ομιλία του στην Ολομέλεια της Διάσκεψης, «...σε περιοχές ημικλειστών θαλασσών όπου το σημερινό πλάτος των χωρικών θαλασσών ήταν μικρότερο από 12 ναυτικά μίλια, τα κράτη δεν πρέπει να ασκούν μονομερώς το δικαίωμα που τους δόθηκε βάσει του άρθρου 3 χωρίς να ληφθούν υπόψη τα νόμιμα συμφέροντα των γειτονικών χωρών»²⁷.

Στην Τελική Σύνοδο της UNCLOS III, ο Αρχηγός της Τουρκικής Αντιπροσωπείας έκανε μια περιεκτική δήλωση για τη θέση της Τουρκίας σε σχέση με τα χωρικά ύδατα. Εξήγγειλε λοιποπόν ότι: «στις στενές θάλασσες, όπως κλειστές και ημίκλειστες θάλασσες, με τις οποίες συνορεύει η Τουρκία, η επέκταση της χωρικής θάλασσας αγνοώντας τις ειδικές συνθήκες αυτών των θαλασσών και κατά τρόπο που θα στερούσε από άλλο παράκτιο κράτος τα υπάρχοντα δικαιώματά του και τα συμφέροντα δημιουργούν άδικα αποτελέσματα που απαιτούν ασφαλώς την εφαρμογή του δόγματος της κατάχρησης δικαιώματος. Η Τουρκία είναι της γνώμης ότι το όριο

²⁶ Article 1 (2) of the Act No. 2674 of 20 May 1982, on the Territorial Sea of the Republic of Turkey; available at https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TUR_1982_Act.pdf

²⁷ Official Records of the Third Conference on the Law of the Sea, Vol. XVII, pp. 77-78, as cited in *ibid*, p.179

των 12 ναυτικών μιλίων για τα χωρικά ύδατα δεν έχει αποκτήσει τον χαρακτήρα του κανόνα του εθιμικού δικαίου σε περιπτώσεις όπου η εφαρμογή ενός τέτοιου κανόνα συνιστά κατάχρηση δικαιώματος. Η Τουρκία κατά τα προπαρασκευαστικά στάδια της Διάσκεψης καθώς και κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης εξέφρασε επίμονη αντίρρηση σχετικά με το όριο των 12 ναυτικών μιλίων. Για τον σκοπό αυτό μάλιστα εξέδωσε νόμο περί χωρικής θάλασσας (αρ. 2674) της 20ης Μαΐου 1982, ο οποίος κατάργησε τη νομοθεσία του 1964 (Νόμος αριθ. 476), στον οποίο ανέφερε ότι «το πλάτος της χωρικής θάλασσας θα είναι έξι ναυτικά μίλια».²⁸ Ωστόσο, επιφυλάχθηκε ότι «το Συμβούλιο των Υπουργών έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής θάλασσας, σε ορισμένες θάλασσες, ακόμα και να υπερβεί τα έξι ναυτικά μίλια, υπό την επιφύλαξη να ληφθούν υπόψη όλες οι ειδικές περιστάσεις και οι σχετικές καταστάσεις και σύμφωνα με την αρχή της ισότητας»²⁹.

Πράγματι, με το διάταγμα αριθ. 8/5742 του 1982, η Τουρκία διατήρησε το όριο των 12 ναυτικών μιλίων για τη χωρική θάλασσα που υπήρχε προηγουμένως στη Μαύρη Θάλασσα και στη Μεσόγειο Θάλασσα³⁰. Για να δικαιολογήσει την επέκταση της χωρικής θάλασσας στη Μαύρη Θάλασσα, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι αυτό συνέβη με βάση την αρχή της αμοιβαιότητας σε σχέση με τους εκεί γείτονές της, οι οποίοι είχαν ήδη ανακηρύξει χωρική θάλασσα 12 μιλίων.

²⁸ Article 1 (2) of the Act No. 2674 of 20 May 1982, on the Territorial Sea of the Republic of Turkey; available at https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TUR_1982_Act.pdf

²⁹ Στο ίδιο

³⁰ See Decree by the Council of Ministers No. 8/4742; available at https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TUR_1992_Decree.pdf

Κεφάλαιο 3^ο Η κρίση των Ιμίων 1996

Τα Ίμια (Ανατολικό 37.048690°N 27.148245°E και Δυτικό 37.047538°N 27.146495°E είναι δύο ελληνικές ακατοίκητες νησίδες, ανατολικά της Καλύμνου, στα Δωδεκάνησα. Τα νησιά αυτά έγιναν περισσότερο γνωστά το 1996, όταν έγιναν αφορμή να προκληθεί κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η κρίση αυτή είναι γνωστή ως Κρίση των Ιμίων. Η κρίση αυτή είναι γνωστή ως Κρίση των Ιμίων³¹.

3.1 Το καθεστώς των Ιμίων

Η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι οι δύο βραχονησίδες, γνωστές ως Ίμια, αποτελούν αναμφισβήτητα ελληνικό έδαφος, επικαλούμενη τόσο τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 όσο και τη Συνθήκη των Παρισίων του 1947.

Εικόνα 1: Χάρτης της περιοχής των Ιμίων

Πηγή: <https://www.in.gr/>

Σύμφωνα με το άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάνης, τα νησιά που βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 3 μιλίων από τις ακτές της Τουρκίας παραμένουν υπό τουρκική κυριαρχία, εκτός αν αναφέρεται ρητά το αντίθετο. Ωστόσο, οι βραχονησίδες Ίμια βρίσκονται σε απόσταση 3,7 ναυτικών μιλίων από τις ακτές της Τουρκίας και δεν εμπίπτουν στη διάταξη αυτή. Επιπλέον, το άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάνης υποχρεώνει την Τουρκία να παραχωρήσει στην Ιταλία τα νησιά των Δωδεκανήσων, συμπεριλαμβανομένων των εξαρτημένων νησίδων. Αυτή η μεταβίβαση της κυριαρχίας στην Ιταλία επί των Δωδεκανήσων, τα οποία

³¹ Η Κρίση των Ιμίων 30/01/24 <https://www.star.gr/eidiseis/san-simera/449466/imia-to-xroniko-ths-krishs>

περιλαμβάνουν τις νησίδες Ίμια, επιβεβαιώνεται από την ιταλοτουρκική σύμβαση του 1932 σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων³².

Η Ελλάδα επικαλείται επίσης το άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων του 1947, η οποία μετέφερε την κυριαρχία επί των Δωδεκανήσων, συμπεριλαμβανομένων των Ιμίων, από την Ιταλία στην Ελλάδα, εδραιώνοντας την ελληνική κυριότητα της περιοχής³³.

Αντίθετα, η Τουρκία υποστηρίζει ότι οι συγκεκριμένες βραχονησίδες δεν αναφέρονται ρητά στις προαναφερθείσες συμφωνίες. Σύμφωνα με την Τουρκία, η κυριαρχία των βραχονησίδων Ίμια παραμένει διφορούμενη και πρέπει να επιλυθεί μέσω διμερούς συμφωνίας μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών³⁴.

3.2 Ο πόλεμος της Σημαίας

Στις 31 Ιανουαρίου 1996, ένα αξιοσημείωτο περιστατικό συνέβη στις βραχονησίδες Ίμια, κλιμακώνοντας την ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στο υψηλότερο επίπεδο από την εισβολή στην Κύπρο το 1974. Στις 07:55, μια ομάδα επτά βατραχανθρώπων του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, συνοδευόμενη από την ελληνική σημαία, αποβιβάστηκε στη βραχονησίδα Ανατολικά Ίμια, η οποία εκτείνεται σε έκταση 14 στρεμμάτων και βρίσκεται 10 χιλιόμετρα ανατολικά της Καλύμνου. Ταυτόχρονα, δέκα τουρκικά πολεμικά πλοία προσέγγισαν την κοντινή βραχονησίδα Δυτικά Ίμια, η οποία καλύπτει έκταση 25 στρεμμάτων. Μέχρι τις 10:00, τόσο τα ελληνικά όσο και τα τουρκικά πολεμικά πλοία είχαν αποχωρήσει από την περιοχή, σηματοδοτώντας το αποκορύφωμα μιας κρίσης που έφερε τις δύο χώρες στα πρόθυρα της σύγκρουσης³⁵.

Η τουρκική οπτική για το περιστατικό επικεντρώνεται σε ένα προγενέστερο γεγονός. Στις 25 Δεκεμβρίου 1995, το τουρκικό φορτηγό πλοίο "Figen Akat" προσάραξε κοντά στα Ανατολικά Ίμια. Όταν του προσφέρθηκε βοήθεια από την ελληνική ακτοφυλακή, ο Τούρκος καπετάνιος αρνήθηκε, ισχυριζόμενος ότι βρισκόταν εντός των τουρκικών χωρικών υδάτων. Παρόλα αυτά, τα ελληνικά

³² ΓΕΕΘΑ, Συνθήκη της Λωζάννης (άρθρα 12,14, 15 και 16) <https://geetha.mil.gr/wp-content/uploads/2019/10/3-SYNTHIKI-EIRHNHS-LWZANIS.pdf>

³³ Ναύαρχος ε.α. Λυμπέρης Χ., (2009), Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, Σελ. 237

³⁴ Uyuşmazlık-Kriz Sarmalından Algı Değişimine Türkiye-Yunanistan İlişkileri <https://www.tdpkrizleri.org/2015/11/20/uyusmazl-k-kriz-sarmal-ndan-alg-degisimine-tuerkiye-yunanistan-iliskileri/>

³⁵ Βλάσσης Σ., (2006), Ίμια 1996-2006, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος . Σελ, 25

ρυμουλκά κατάφεραν τελικά να απελευθερώσουν το ακυβέρνητο πλοίο³⁶. Μετά από αυτό το περιστατικό, στις 29 Δεκεμβρίου, το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών απηύθυνε προφορική προειδοποίηση προς την Ελλάδα, διεκδικώντας την κυριαρχία επί των Ιμίων ως μέρος της τουρκικής επικράτειας³⁷.

Η Ελλάδα απάντησε στην πρόκληση της Τουρκίας στις 9 Ιανουαρίου 1996, εκφράζοντας σοβαρές ανησυχίες σχετικά με την πρώτη άμεση αμφισβήτηση ελληνικού εδάφους. Το περιστατικό αυτό συνέβη σε μια περίοδο πολιτικής μετάβασης στην Ελλάδα. Τον Ανδρέα Παπανδρέου διαδέχθηκε ο Κώστας Σημίτης στις 19 Ιανουαρίου, μετά από εσωκομματικές διαμάχες. Στις 22 Ιανουαρίου ορκίστηκε νέα κυβέρνηση, με τον Κώστα Σημίτη να αναλαμβάνει τον ρόλο του πρωθυπουργού³⁸.

3.3 Το χρονικό των γεγονότων

Στις 24 Ιανουαρίου 1996, ο δημοσιογράφος Αντώνης Φουρλής αναφέρθηκε στον τηλεοπτικό σταθμό ANTENNA στην προσάραξη του Figen Akat και την επακόλουθη ανταλλαγή προφορικών ανακοινώσεων, πυροδοτώντας μια έντονη συζήτηση μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης. Την επόμενη ημέρα, στις 25 Ιανουαρίου, ο δήμαρχος Καλύμνου Δημήτριος Διακομιχάλης, μαζί με τον διοικητή του τοπικού αστυνομικού τμήματος, υπαστυνόμο Β. Γεώργιο Ριόλα, και δύο κατοίκους, ύψωσαν την ελληνική σημαία στα Ανατολικά Ίμια. Τα τουρκικά τηλεοπτικά κανάλια πρόβαλαν πλάνα από την έπαρση της ελληνικής σημαίας, τα οποία προκάλεσαν το δημόσιο αίσθημα στην Τουρκία³⁹.

Στη συνέχεια, στις 27 Ιανουαρίου, δύο Τούρκοι δημοσιογράφοι της εφημερίδας *Hurriyet* μετέβησαν με ελικόπτερο στα Ίμια, όπου αφαίρεσαν την ελληνική σημαία και την αντικατέστησαν με την τουρκική σημαία⁴⁰.

³⁶ Yunanistan'la gerilimin olası sonuçları neler olur, yeni bir 'Kardak krizi' yaşanır mı? https://tr-euronews-com.t/yunanistanla-gerilimin-olasi-sonuclari-neler-olur-yeni-bir-kardak-krizi-yasanir-mi?_x_tr_sl=tr&_x_tr_tl=el&_x_tr_hl=el&_x_tr_pto=sc

³⁷ Ιγνατίου Μ., (2009). ΙΜΙΑ, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, Αθήνα

³⁸ Βλάσσης Σ., (2006), Ίμια 1996-2006, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος Σελ 25-37

³⁹ Ιγνατίου Μ., (2009). ΙΜΙΑ, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, Αθήνα, Σελ. 56

⁴⁰ Βλάσσης Σ., (2006), Ίμια 1996-2006, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος . Σελ, 52-68

Εικόνα 2: Ίμια Αφαίρεση Ελληνικής σημαίας και τοποθέτηση τουρκικής από Τούρκους Δημοσιογράφους (1996)

Πηγή: <https://aegeanews.gr/>

Στις 28 Ιανουαρίου, ναύτες από το περιπολικό σκάφος "Αντώνιος" αποκατέστησαν την ελληνική σημαία στα Ίμια, ενώ στις 21:00, επτά βατραχάνθρωποι του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού αποβιβάστηκαν στο νησί. Συνολικά 24 πολεμικά πλοία τόσο από την Ελλάδα όσο και από την Τουρκία κατέπλευσαν στη θαλάσσια περιοχή γύρω από τα Ίμια.

Την επόμενη ημέρα, στις 29 Ιανουαρίου, οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών τέθηκαν σε συναγερμό. Ο νεοδιορισθείς πρωθυπουργός, απευθυνόμενος στη Βουλή, δήλωσε: "Έχουμε τα μέσα και θα τα χρησιμοποιήσουμε χωρίς δισταγμό. Δεν θα ανεχθούμε καμία αμφισβήτηση της κυριαρχίας μας". Ο ναύαρχος Χρήστος Λυμπέρης, αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, έθεσε τις ένοπλες δυνάμεις σε επιφυλακή. Την ίδια ημέρα, οι ΗΠΑ απέστειλαν ανακοίνωση του βοηθού υπουργού Εξωτερικών Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ με την οποία προέτρεπαν σε αυτοσυγκράτηση για την αποφυγή στρατιωτικής σύγκρουσης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας⁴¹.

⁴¹ Βλάσσης Σ., (2006), Ίμια 1996-2006, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος . Σελ, 68

Στις 30 Ιανουαρίου, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον επικοινωνήσε με τους πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Τουρκίας, καλώντας τους να αποσύρουν τις δυνάμεις τους. Την ίδια ημέρα, το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών εξέδωσε δεύτερο προφορικό σημείωμα με το οποίο ζητούσε την άμεση απόσυρση των ελληνικών στρατευμάτων, εκφράζοντας ανησυχίες για την πιθανή επέκταση των χωρικών υδάτων της Ελλάδας από τα 6 στα 12 ναυτικά μίλια. Δύο μήνες νωρίτερα, η Ελλάδα είχε επικυρώσει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, που επέτρεπε μια τέτοια επέκταση. Ενώ η Ελλάδα συμφώνησε να αποσύρει το προσωπικό της, αρνήθηκε να αφαιρέσει τη σημαία⁴². Ο Έλληνας πρωθυπουργός τόνισε στον Αμερικανό πρόεδρο τη συμβολική σημασία της σημαίας, δηλώνοντας ότι ήταν αδιαπραγμάτευτη. Αργότερα την ίδια ημέρα, ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Θεόδωρος Πάγκαλος, κατά τη διάρκεια συζητήσεων για δηλώσεις πολιτικής, διαβεβαίωσε ότι η Ελλάδα δεν προτίθεται επί του παρόντος να ασκήσει το δικαίωμά της να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια⁴³.

Στις 31 Ιανουαρίου, η κρίση κλιμακώθηκε περαιτέρω σημείο. Στις 00:30, διατάχθηκε μερική στρατιωτική ανάκληση των δυνάμεων στον Έβρο και τα νησιά του Αιγαίου. Στις 01:40, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, προεδρεύων του ΚΥΣΕΑ (Κυβερνητικό Συμβούλιο Εσωτερικών και Άμυνας), ενημερώθηκε για τα τουρκικά τηλεοπτικά ρεπορτάζ που ανακοίνωναν την απόβαση Τούρκων κομάντος στα Δυτικά Ίμια, τα οποία ήταν αφύλακτα. Αναζητώντας επιβεβαίωση, στις 04:00, επιβιβάστηκε σε ελικόπτερο της φρεγάτας Ναβαρίνο για να εντοπίσει τους Τούρκους παρά τις αντίξοες καιρικές συνθήκες. Μέχρι τις 04:50 επιβεβαιώθηκε η παρουσία των Τούρκων στα Δυτικά Ίμια⁴⁴.

Η ελληνική κυβέρνηση αντιμετώπισε το δίλημμα είτε να χρησιμοποιήσει βία για την ανακατάληψη του βραχώδους νησιού, διακινδυνεύοντας την κλιμάκωση σε θερμό επεισόδιο, περιορισμένη στρατιωτική αντιπαράθεση ή ακόμη και γενικευμένη σύγκρουση, είτε να αποδεχθεί την πρόταση των ΗΠΑ για αμοιβαία αποχώρηση από τις βραχονησίδες, χωρίς την παρουσία προσωπικού ή σημαιών. Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης απέκλεισε τους βομβαρδισμούς και ρώτησε αν είναι εφικτή η ανακατάληψη των Δυτικών Ιμίων μέσα σε 45 λεπτά. Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου ανέφερε

⁴² Μαυρίδης Π., – Φακιολάς Ε. ,(1999), Στρατηγική διαχείριση κρίσης και η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση. Η περίπτωση των Ιμίων, στο Γιαλλουρίδης Χ. Τσάκωνας Π., Ελλάδα και Τουρκία Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου Ι.Σιδέρης, Σελ.147-150

⁴³ Ιγνατίου Μ., (2009). ΙΜΙΑ, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, Αθήνα

⁴⁴ Βλάσσης Σ., (2006), Ίμια 1996-2006, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος . Σελ 71-82

ότι ήταν αδύνατο μέσα στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Η Ελλάδα βρισκόταν υπό την πίεση των αμερικανικών προθεσμιών. Τελικά, στις 05:01, ένα ελικόπτερο συνετρίβη στη θάλασσα, με αποτέλεσμα να τραυματιστούν θανάσιμα ο πλωτάρχης Χριστόδουλος Καραθανάσης, ο συγκυβερνήτης υποπλοίαρχος Παναγιώτης Βλαχάκος και ο χειριστής ραντάρ Αρχικελευστής Έκτορας Γιαλοψός⁴⁵.

Εικόνα 3: ο πλωτάρχης Χριστόδουλος Καραθανάσης, ο συγκυβερνήτης υποπλοίαρχος Παναγιώτης Βλαχάκος και ο χειριστής ραντάρ Αρχικελευστής Έκτορας Γιαλοψός

Πηγή: <https://www.epirusnews.eu/>

Στις 07:12 της 31ης Ιανουαρίου 1996, μια ομάδα βατραχανθρώπων του Πολεμικού Ναυτικού αναχώρησε από τα Ανατολικά Ίμια, παίρνοντας μαζί της τη σημαία. Ταυτόχρονα, τα 10 τουρκικά καταδρομικά αποχώρησαν από τα Δυτικά Ίμια. Μέχρι τις 10:00, τόσο τα ελληνικά όσο και τα τουρκικά πολεμικά πλοία είχαν αποχωρήσει από τη θαλάσσια περιοχή⁴⁶.

3.4 Πολιτική Ηγεσία – ΓΕΕΘΑ

Με πρωθυπουργό τον Κώστας Σημίτη και υπουργό Εθνικής Άμυνας τον Γεράσιμο Αρσένη στα ινία του ΓΕΕΘΑ Αρχηγό τον ναύαρχο Χ. Λυμπέρη, ο χειρισμός της κρίσης γινόταν από τη βουλή και όχι από το Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας για να μη δοθεί το μήνυμα από την Ελλάδα ότι η κρίση κλιμακώνεται και οδεύει η χώρα προς πόλεμο. Το γεγονός αυτός

⁴⁵ Iefimerida 31/01/2023, <https://www.iefimerida.gr/ellada/imia-27-hronia-meta-5-ores-prin-tin-tragodia-sima-arhigoy>

⁴⁶ Βλάσσης Σ., (2006), Ίμια 1996-2006, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος . Σελ 71-82

έφερε μεγαλύτερη ασυνεννοησίας αφού δεν επέτρεπε στα στρατιωτικά πρόσωπα να έχουνε μία πιο καθαρή εικόνα της κατάστασης⁴⁷.

Αφού ενημερώθηκε ο ναύαρχος Λυμπέρης άπλωσε τους χάρτες του αιγαίου και υποστήριξε ότι η Ελλάδα διαθέτει καλύτερη δύναμη και ζήτησε να διευκρινιστούν οι κανόνες εμπλοκής για τις βραχονησίδες, με αυτόν τον τρόπο ήθελε υποστηρίξει ‘τη στρατηγική του πρώτου πλήγματος’. Σε απόρρητα έγγραφα εξηγούσε με ποιον τρόπο η Ελλάδα μπορούσε να πλήξει την Τουρκία και με ποιον τρόπο θα ακύρωνε τα σχέδια των Τούρκων για το Αιγαίο. Ο Κώστας Σημίτης εξηγούσε με άλλον τρόπο η Ελλάδα μπορεί αν θέλει αλλά υπήρχε το δίλημμα της διμερείς διαπραγμάτευσης ή να επιλέξει τον πόλεμο στην περίπτωση όμως που διάλεγε το δεύτερο θα αναγκαζόταν να καταλήξει πάλι στη διαπραγμάτευση⁴⁸.

Σύμφωνα με απόρρητα έγγραφα στις 20.50 αποβιβάστηκαν επτά βατραχάνθρωποι στην ανατολική Ίμια ενώ στις 6 το πρωί ο Ναύαρχος Λυμπέρης διέταξε να αποβιβαστούν και πάλι βατραχάνθρωποι στα Ίμια. Μετά από αρκετές ώρες ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ αναλαμβάνει την διοίκηση της 1ης Στρατιάς ενώ εκτιμούσε ότι μπορεί η Τούρκοι να κάνουν απόβαση στην Καλόλιμνο, το αποτέλεσμα ήταν να εγκατασταθούν στο συγκεκριμένο νησί καταδρομής. Το ίδιο βράδυ θέτει σε επιφυλακή όλες τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας και αποφασίζει την διασπορά μονάδων σε διάφορες θέσεις⁴⁹.

Στις 31 Ιανουαρίου αξιόπιστη πηγή φέρνει την πληροφορία ότι ετοιμάζεται εχθρική επίθεση, ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ δίνει εντολή να στοχοποιηθούν τα τουρκικά πλοία. Αργά το βράδυ απογειώνονται τούρκικα ελικόπτερα και ο αρχηγός διατάζει την κατάρριψή τους σε περίπτωση που επιχειρήσουν να προσγειωθούν στα Ίμια. Λίγα λεπτά αργότερα τουρκικό ελικόπτερο Black Hawk προσπαθεί να προσγειωθεί στο Φαρμακονήσι, το σχέδιο αυτό αποτέλεσε ένα αντιπερισπασμό προς τους Έλληνες. Οι Έλληνες καθυστερώντας να αποβιβαστούν στη δυτική Ίμια έδωσαν προβάδισμα στους Τούρκους. Οι Τούρκοι πρόλαβα πρώτη. Η πληροφορία αυτή μαθεύτηκε στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χώρας μέσω του τουρκικό ΥΠΕΞ που την μετέδωσε σε τηλεοπτική εκπομπή στις 3.30 το βράδυ⁵⁰.

⁴⁷ Η Κριση των Ιμίων 01/02/2021 <https://www.defence-point.gr/news/tag/krisi-imia>

⁴⁸ Η Κριση των Ιμίων 01/02/2021 <https://www.defence-point.gr/news/tag/krisi-imia>

⁴⁹ Λυμπέρης Χ., Ναύαρχος ε.α. (2009), Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα, Σελ. 79

⁵⁰ Λυμπέρης Χ., Ναύαρχος ε.α. (2009), Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα, Σελ. 88

Στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χώρας επικράτησε αναβρασμός με τον Σημίτη να ρωτάει τον ναύαρχο Λυμπέρη αν μπορεί να ισχύει ενώ εκείνος απαντούσε ότι δεν γνωρίζει και ότι η είδηση είναι ανακριβή. Ο Σημίτης συγκαλεί ΚΥΣΕΑ ενώ ο Λυμπέρης αναλύει την επιχείρηση και εξηγεί ότι θα χρειαστούν περίπου 6 ώρες προετοιμασία για την επιχείρηση αυτή. Σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα Έλληνες και Τούρκοι βρίσκονταν πάνω στις δύο νησίδες των Ιμίων με το δίλημμα της κλιμάκωσης της κρίσης που θα κατέληγε σε διαπραγμάτευση ή της απόσυρση όλων των δυνάμεων. Ο Σημίτης ζήτησε να προχωρήσει σε συζήτηση και τελικά σε συμφωνία ο πάγκαλος με τον αμερικανικό βοηθό υπουργού εξωτερικών για τα ευρωπαϊκά θέματα, η συμφωνία αυτή τελικά επήλθε στις 6.00 το πρωί. Συμφωνήθηκε η ταυτόχρονα αποχώρηση Τούρκων και Ελλήνων με τη φράση «όχι πλοία όχι στρατεύματα όχι σημαίες»⁵¹.

3.5 Η νέα κρίση και οι S300

Το 1993, η ιδέα μιας ενιαίας αμυντικής περιοχής μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου κέρδισε έδαφος. Αυτό αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση των ανησυχιών για την ασφάλεια του ελληνικού πληθυσμού στο ελεύθερο τμήμα της Κύπρου. Σύμφωνα με αυτό το δόγμα, η Ελλάδα δεσμεύτηκε να απαντήσει σε οποιαδήποτε τουρκική απόπειρα προέλασης στην Κύπρο⁵².

Το 1997, η κυπριακή κυβέρνηση συνήψε συμφωνία με τη Ρωσία για την αγορά αντιαεροπορικών πυραύλων S-300 που θεωρήθηκαν κρίσιμοι για την αποτελεσματικότητα του ενιαίου αμυντικού χώρου μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου. Ωστόσο, οι τρομερές δυνατότητες αυτού του αμυντικού συστήματος θορύβησαν πολλούς περιφερειακούς παράγοντες. Η Τουρκία απείλησε ακόμη και με προληπτικό χτύπημα κατά των πυραυλικών εγκαταστάσεων. Υπήρξαν επίσης περιπτώσεις παρενόχλησης ελληνικών αεροσκαφών που πετούσαν προς την Κύπρο και ενός μεταγωγικού που μετέφερε μέλη της ελληνικής κυβέρνησης.

Κατά τη διάρκεια αυτών των γεγονότων, το NATO είχε μια ολοκληρωμένη εικόνα μέσω του ιπτάμενου ραντάρ AWACS. Ωστόσο, ο εκπρόσωπος του NATO και ο εκπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ των ΗΠΑ υπέδειξαν ότι το ελληνικό μεταγωγικό είχε παραβιάσει το μορατόριουμ για τις πτήσεις πάνω από την Κύπρο.

⁵¹ Λυμπέρης Χ., Ναύαρχος ε.α. (2009), Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα, Σελ. 94

⁵² Βαληνάκης Γ., (2012), , Ελληνική εξωτερική και Ευρωπαϊκή πολιτική 1990-2010, εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, Σελ. 53-55

Αυτό δείχνει ότι τα συμφέροντα της Συμμαχίας δεν ευθυγραμμίστηκαν με μια καθαρά τακτική προσέγγιση προς την ουδετερότητα, αλλά μάλλον αποσκοπούσαν στο να εκφράσουν όσο το δυνατόν πιο έντονα την αντίθεσή τους στην ανάπτυξη των πυραύλων από την Ελλάδα⁵³.

Οι Αμερικανοί και άλλοι Δυτικοί ενοχλήθηκαν επειδή το όλο σχέδιο του πυραυλικού συστήματος έμπλεξε έμμεσα τη Ρωσία στο κυπριακό πρόβλημα και στην ευρύτερη δυναμική της Μεσογείου. Από την αρχή, οι ΗΠΑ αντιτάχθηκαν σθεναρά στην αγορά αυτού του συστήματος. Εκτός του ότι το σύστημα ήταν ανταγωνιστής του δικού τους συστήματος Patriot, η εγκατάσταση ενός τόσο ισχυρού όπλου σε μια περιοχή που δεν ανήκει στο NATO και βρίσκεται σε αντίθεση με τη σύμμαχο Τουρκία απειλούσε τα συμφέροντα της συμμαχίας και συνεπώς δεν μπορούσε να επιτραπεί σε καμία περίπτωση. Η πίεση που ασκήθηκε ήταν τεράστια⁵⁴.

Τον Νοέμβριο του 1998, η Κύπρος υπέκυψε στις πιέσεις, ματαιώνοντας την εγκατάσταση των πυραύλων, με την Ελλάδα να προχωράει αντ' αυτού στην εγκατάσταση στην Κρήτη. Αυτή η υποχώρηση της κυπριακής πλευράς απέτρεψε την επικείμενη αποσταθεροποίηση, παρόλο που οι διαφορές δεν είχαν να κάνουν τόσο με την Τουρκία όσο και με το ίδιο το NATO⁵⁵.

Μετά την κρίση των πυραύλων, υπογράφηκε μια συμφωνία Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης στην Κύπρο, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, των ΗΠΑ και του NATO. Τα μέτρα αυτά αποτελούσαν μέρος του προγράμματος του NATO Συνεργασία για την Ειρήνη (PfP). Επιπλέον, μετά την κρίση των Ιμίων το 1997, το NATO και οι ΗΠΑ πρότειναν νέα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης.

Οι προσπάθειες συμφιλίωσης των δύο συμμάχων φαίνεται να αποτελούν πάγια πρακτική της Συμμαχίας μετά από κάθε κρίση, λειτουργώντας ως μέσο κατευνασμού. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές αποσκοπούν κυρίως στην εξομάλυνση της κατάστασης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, εστιάζοντας στη λειτουργική ομαλότητα και συνοχή στη νοτιοανατολική πτέρυγα της συμμαχίας και όχι στην επίλυση των διαφορών μεταξύ των δύο χωρών. Τα προτεινόμενα Μέτρα Συνεννόησης (ΜΣ) δεν φαίνεται να αντιμετωπίζουν τα βασικά πολιτικά ζητήματα των ελληνοτουρκικών διαφορών, τα οποία περιστρέφονται γύρω από την αναθεωρητική στάση της

⁵³ Στο ίδιο

⁵⁴ Συρίγος Α., (2015), Ελληνοτουρκικές σχέσεις, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα Σελ. 449-501

⁵⁵ Τσάκωνα Π., Γιαλλουρίδη Κ., (1999), Καθεστώτα ασφάλειας και περιφερειακή σταθερότητα η περίπτωση του Ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού των εξοπλισμών στο Χρ.Κ. ζ-Π.Ι. Τσάκωνας (1999), Σελ. 56-57

Τουρκίας στο Αιγαίο και την αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας⁵⁶.

Παρά τα κάπως περιορισμένα αποτελέσματα της διπλωματικής προσέγγισης μεταξύ των δύο πλευρών, ο ρόλος του NATO στη διευκόλυνση της προσωπικής επαφής μεταξύ των ηγετών της Ελλάδας και της Τουρκίας αξίζει να αναγνωριστεί για τον θετικό του αντίκτυπο. Αυτό έγινε εμφανές στην περίπτωση του τουρκικού ερευνητικού σκάφους Piri Reis τον Μάιο του 2001. Η εγκαθίδρυση ισχυρότερων διαύλων επικοινωνίας μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών, ως αποτέλεσμα των προηγούμενων προσπαθειών για την εφαρμογή μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αποτροπή μιας νέας κρίσης που προήλθε από έρευνες σε μια αμφισβητούμενη θαλάσσια περιοχή, όπως η κατάσταση του 1987⁵⁷.

⁵⁶ Συρίγος Α., (2015), Ελληνοτουρκικές σχέσεις, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα Σελ. 515-519

⁵⁷ Τσάκωνας Π., και Ντόκος Θ., Ελληνοτουρκικές Σχέσεις στις αρχές του 21ου Αιώνα: Η Άποψη της Αθήνας, στο Δημήτρης Καιρίδης και Lenore G. Martin ό.π. σελ. 141-142

Κεφάλαιο 4^ο Ερντογάν Στην Εξουσία

4.1 Το Κυπριακό

Το κυπριακό πρόβλημα, ιδιαίτερα μετά το 1974, είναι στενά συνδεδεμένο με τον ευρύτερο ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό, με κάθε στροφή να αντανακλά τις επιδιώξεις και τη δυναμική ισχύος μεταξύ του ελληνικού και του τουρκικού καπιταλισμού. Η δυναμική αυτή επηρεάζεται επίσης από τις διεθνείς σχέσεις των δύο χωρών και τις ιμπεριαλιστικές φιλοδοξίες στην ευρύτερη περιοχή.

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991 αναδιαμόρφωσε το γεωπολιτικό τοπίο παγκοσμίως και ιδιαίτερα στην περιοχή Ελλάδας-Τουρκίας. Το πετρέλαιο της Κασπίας έγινε κομβικό σημείο για τις πετρελαϊκές εταιρείες των ΗΠΑ και της ΕΕ, ιδίως μετά τη νίκη στον πόλεμο του Κόλπου επί του Ιράκ στις αρχές του 1991. Η αναδιάρθρωση των συμμαχιών για τον έλεγχο του πετρελαίου της περιοχής έγινε προτεραιότητα για τις ΗΠΑ, ιδίως εν μέσω της αστάθειας που προκάλεσε η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και οι επακόλουθοι πόλεμοι στην περιοχή⁵⁸.

Από το 1974, η κύρια εστίαση των ΗΠΑ και των Ευρωπαίων συμμάχων τους στην περιοχή ήταν η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ισραήλ. Καθ' όλη τη δεκαετία του 1990, οι αμερικανικές διοικήσεις προσπάθησαν να μεσολαβήσουν για συμβιβασμούς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στο Αιγαίο και την Κύπρο, είτε μέσω πρωτοβουλιών του ΟΗΕ είτε μέσω άμεσης διπλωματικής παρέμβασης. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές παρεμποδίζονταν από τις έντονες αντιθέσεις μεταξύ των δύο χωρών.

Το 1992, ο Μπούτρος Γκάλι διαδέχθηκε τον Χαβιέ Πέρεζ ντε Κουαγιαρ στη θέση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ και προσπάθησε να επιλύσει το Κυπριακό, αλλά αντιμετώπισε παρόμοιες προκλήσεις με τον προκατόχό του. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ υπό τον Μπιλ Κλίντον κατέβαλε επίσης προσπάθειες το 1993-94 για να διευκολύνει τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των ηγετών της Κύπρου⁵⁹.

Η πρώτη σημαντική προσπάθεια αντιμετώπισης του κυπριακού προβλήματος στα τέλη της δεκαετίας του 1990 έγινε υπό την ηγεσία του νεοεκλεγέντος Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Κόφι Ανάν το 1998. Ωστόσο, το αρχικό Σχέδιο Ανάν απορρίφθηκε από τους Ελληνοκύπριους λόγω του προτεινόμενου πλαισίου "μιας Κύπρου δύο πολιτικά ισότιμων κρατών, με κυριαρχία που θα προέρχεται εξίσου από τις δύο κοινότητες", το οποίο θεωρούσαν ότι έθετε σε κίνδυνο τη κυπριακή

⁵⁸ Χριστοδουλίδης Ν., (2009), Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978), Αθήνα Σελ. 138-174, 196-199.

⁵⁹ Στο ίδιο

δημοκρατία. Επιπλέον, το σχέδιο περιόριζε την εφαρμογή του "κοινοτικού κεκτημένου", όσον αφορά την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και την απόκτηση περιουσίας⁶⁰.

Παρά τις αποτυχίες αυτών των διπλωματικών προσπαθειών, υπήρξε μια αξιοσημείωτη αλλαγή στην ελληνική πολιτική κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, τόσο όσον αφορά το Κυπριακό όσο και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η αποκατάσταση της στρατιωτικής ισορροπίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ, τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η Τουρκία, η πολιτική αστάθεια και η διεθνής απομόνωση, συνέβαλαν στην αλλαγή των ισορροπιών και τη μετατόπιση τους προς την ελληνική πλευρά. Η ελληνική διπλωματία στόχευε στο να εκμεταλλευτεί αυτή τη μετατόπιση της δυναμικής ισχύος για τα δικά της συμφέροντα.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι ελληνικές κυβερνήσεις αξιοποίησαν όλο και περισσότερο τα πλεονεκτήματά τους, εστιάζοντας στην ενσωμάτωση της κυπριακής δημοκρατίας στην ΕΕ. Η στρατηγική αυτή, που προτάθηκε από τον Θεόδωρο Πάγκαλο και τον Γιάννο Κρανιδιώτη ήδη από το 1988, αποσκοπούσε στην ενίσχυση της διεθνούς θέσης της κυπριακής δημοκρατίας και στη μόχλευση των διαπραγματεύσεων για την ένταξη στην ΕΕ για την άσκηση πίεσης στην Τουρκία και τους Τουρκοκύπριους⁶¹.

Το 1995, η Ελλάδα απέσυρε το βέτο της στην τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ με αντάλλαγμα ένα χρονοδιάγραμμα για την ένταξη της κυπριακής δημοκρατίας στην ΕΕ. Η κίνηση αυτή αποσκοπούσε στο να πιέσει την Τουρκία και τους Τουρκοκύπριους, αλλά οι εντάσεις παρέμειναν και κλιμακώθηκαν, οδηγώντας στην κρίση των Ιμίων τον Ιανουάριο του 1996.

Παρά τις προσπάθειες συμβιβασμού μέσω της αμερικανικής διαμεσολάβησης ή των διαπραγματεύσεων της ΕΕ, οι εντάσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας παρέμειναν σε έντονο επίπεδο. Η Ελλάδα υποστήριξε την υποψηφιότητα της Τουρκίας για την ΕΕ στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι το 1999, με την προσδοκία ότι η Τουρκία θα υποστήριζε τις προσπάθειες του ΟΗΕ για την επίλυση του Κυπριακού και δεν θα αντιδρούσε στην ένταξη της νότιας Κύπρου στην ΕΕ.

⁶⁰ Χριστοδουλίδης Ν., (2009), Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978), Αθήνα Σελ. 138-174, 196-199.

⁶¹ Χριστοδουλίδης Ν., (2009), Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978), Αθήνα Σελ. 138-174, 196-199.

Επιπλέον, και οι δύο χώρες συμφώνησαν να παραπέμψουν τις διαφορές τους στο Αιγαίο στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Ωστόσο, οι προτεινόμενες λύσεις αντιμετωπίστηκαν με σκεπτικισμό και από τις δύο πλευρές, καθώς θεωρήθηκαν δυνητικά επιζήμιες για τα εθνικά τους συμφέροντα. Η αποτυχία εξασφάλισης ημερομηνίας για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας με την ΕΕ κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης το 2002 επιβάρυνε περαιτέρω τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

4.2 Τα προβλήματα των δύο χωρών

Από το 1999 έως το 2005, οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας χαρακτηρίστηκαν από ένα μείγμα εντάσεων και προσπαθειών συμφιλίωσης. Η περίοδος ξεκίνησε με έναν σημαντικό σεισμό που έπληξε και τις δύο χώρες το 1999, προκαλώντας ένα προσωρινό ξεπάγωμα στις σχέσεις, καθώς συνεργάστηκαν στις προσπάθειες ανακούφισης. Ωστόσο, οι ιστορικές και εδαφικές διαφορές συνέχισαν να επιβαρύνουν τις σχέσεις.

Μία από τις κύριες πηγές έντασης κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν η μακροχρόνια διαμάχη για την κυριαρχία του Αιγαίου και το καθεστώς αρκετών νησιών. Και οι δύο χώρες προέβαιναν συχνά σε στρατιωτικές ασκήσεις και παραβιάσεις του εναέριου χώρου στην περιοχή, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι εντάσεις και να σημειώνονται περιστασιακά επεισόδια.

Το 2001, ένα περιστατικό στο οποίο ενεπλάκησαν ένα ελληνικό μαχητικό αεροσκάφος και ένα τουρκικό αναγνωριστικό αεροσκάφος κοντά στο νησί Ίμια του Αιγαίου προκάλεσε μια σύντομη κρίση, αναδεικνύοντας τη ρευστότητα της κατάστασης. Οι διπλωματικές προσπάθειες, συμπεριλαμβανομένης της παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών, βοήθησαν στην εκτόνωση της άμεσης κρίσης, αλλά τα υποκείμενα ζητήματα παρέμειναν άλυτα.

Παρά τις εντάσεις αυτές, υπήρξαν επίσης προσπάθειες συμφιλίωσης κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία εξέφρασαν τη βούληση να βελτιώσουν τις σχέσεις τους, αναγνωρίζοντας τα οφέλη της συνεργασίας, ιδίως στους τομείς του εμπορίου, του τουρισμού και της περιφερειακής σταθερότητας. Ξεκίνησαν διπλωματικές συναντήσεις υψηλού επιπέδου και μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης για την άμβλυνση των εντάσεων και την προώθηση του διαλόγου.

Μια σημαντική εξέλιξη ήταν η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι το 2002, όπου η Ελλάδα απέσυρε τις αντιρρήσεις της στην υποψηφιότητα της Τουρκίας για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σηματοδοτώντας την προθυμία της για εποικοδομητική συνεργασία. Η χειρονομία αυτή ανταμείφθηκε από την Τουρκία, οδηγώντας στη βελτίωση των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.

4.3 Το σχέδιο ANAN

Μετά το πραξικόπημα του 1974 και την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, οι τουρκικές δυνάμεις ήλεγχαν το 40% του εδάφους. Έκτοτε, έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος, οι περισσότερες από τις οποίες επιβλέπονταν από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, αλλά χωρίς επιτυχία. Τον Δεκέμβριο του 1999, οι συνομιλίες επαναλήφθηκαν για να τεθούν οι βάσεις για ουσιαστικές διαπραγματεύσεις. Εκείνη την περίοδο, ο Γλαύκος Κληρίδης διετέλεσε Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο Ραούφ Ντενκτάς ηγέτης των Τουρκοκυπρίων και ο Κόφι Ανάν Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, με την υποστήριξη του Ειδικού Συμβούλου του για την Κύπρο, Αλβάρο ντε Σότο. Ο Κόφι Ανάν πρότεινε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο διευθέτησης του Κυπριακού προβλήματος, αρχικά γνωστό ως Σχέδιο Ανάν I, το οποίο παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στις 11 Νοεμβρίου 2002 και στη συνέχεια αναθεωρήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2002⁶².

Στη συνέχεια, στις 26 Φεβρουαρίου 2003, υποβλήθηκε το Σχέδιο Ανάν III, ενώ ακολούθησε η εκλογή του Τάσσου Παπαδόπουλου στις προεδρικές εκλογές του 2003. Τον Μάρτιο του 2004, παρουσιάστηκε η πέμπτη και τελική έκδοση του σχεδίου. Ο Κόφι Ανάν αναγκάστηκε να οριστικοποιήσει το Σχέδιο ανεξάρτητα, αν και η αρχική του πρόθεση ήταν το τελικό κείμενο να προκύψει αποκλειστικά από τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Στο δημοψήφισμα που διεξήχθη στις 24 Απριλίου 2004, το 76% των Ελληνοκυπρίων απέρριψε το σχέδιο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος⁶³. Ο Τάσος

⁶²Καθημερινή 24.04.2024 Γεωργακόπουλος Γ., Κύπρος: Είκοσι χρόνια από το ιστορικό Όχι στο Σχέδιο Ανάν <https://www.kathimerini.gr/politics/562996477/kypros-eikosi-chronia-apo-to-istoriko-ochi-sto-schedio-anan/>

⁶³ Συρίγος Α., (2006), Σχέδιο Ανάν: Οι κληρονομίες του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος, Εκδόσεις Πατάκη, Σελ. 119

Παπαδόπουλος δήλωσε: "Παρέλαβα ένα διεθνώς αναγνωρισμένο κράτος. Δεν θα παραδώσω μια κοινότητα χωρίς φωνή διεθνώς και σε αναζήτηση κηδεμόνα"⁶⁴.

Οι λόγοι για την απόρριψη του σχεδίου από τους Ελληνοκύπριους ποικίλλουν. Πολλοί το είδαν ως μια προσπάθεια του ΟΗΕ να επιβάλει τα συμφέροντα ξένων δυνάμεων, ενώ άλλοι φοβήθηκαν ότι η Κύπρος δεν θα επιτύγχανε πλήρη ανεξαρτησία με την προτεινόμενη διευθέτηση. Η ελληνική πλευρά αντιμετώπισε αρχικά θετικά το τελικό Σχέδιο ως βάση συζήτησης, με το κόμμα του ΠΑΣΟΚ να εκφράζει θετική στάση.

⁶⁴ Δρ. Αυγουστίνος (Ντίνος) Αυγουστή 25/04/2023 <https://hellasjournal.com/2023/04/to-filotourkiko-schedio-anan-to-dimopsifisma-tis-24is-apriliou-2004-ke-to-trantacho-ochi-ton-ellinokiprion-prosfere-sto-piatio-tin-kipro-stous-attiles/>

Κεφάλαιο 5^ο Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις από το 2009

Το 2009, η εκλογή του σοσιαλιστικού κόμματος ΠΑΣΟΚ στην Ελλάδα και του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) στην Τουρκία δημιούργησε αρχικά ελπίδες για βελτίωση των σχέσεων. Και τα δύο μέρη εξέφρασαν την προθυμία τους να συμμετάσχουν σε διάλογο και να αναζητήσουν λύσεις σε μακροχρόνιες διαφορές.

Ωστόσο, οι εντάσεις εξακολουθούσαν να υφίστανται για θέματα όπως η εδαφική διαμάχη στο Αιγαίο, τα δικαιώματα έρευνας ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο και το Κυπριακό. Στρατιωτικά επεισόδια, όπως παραβιάσεις του εναέριου χώρου και συναντήσεις μεταξύ ελληνικών και τουρκικών πολεμικών αεροσκαφών, συνέχισαν να συμβαίνουν, συμβάλλοντας στην ατμόσφαιρα δυσπιστίας⁶⁵.

Ένα αξιοσημείωτο γεγονός κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν η επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην Ελλάδα το 2009, η πρώτη επίσκεψη Τούρκου ηγέτη εδώ και σχεδόν 50 χρόνια. Ενώ η επίσκεψη θεωρήθηκε ως ένα θετικό βήμα προς την κατεύθυνση της προώθησης του διαλόγου, ανέδειξε επίσης τις βαθιά ριζωμένες διαφορές μεταξύ των δύο χωρών σε βασικά ζητήματα.

Καταβλήθηκαν προσπάθειες για την επανέναρξη των συνομιλιών για την επανένωση της Κύπρου, με την Ελλάδα και την Τουρκία να συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο, οι συνομιλίες αυτές δεν κατάφεραν τελικά να τελεσφορήσουν, καθώς οι διαφωνίες μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας παρέμεναν⁶⁶.

Παρά τις δυσκολίες υπήρξαν επίσης περιπτώσεις συνεργασίας και διαλόγου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Οι οικονομικοί δεσμοί συνέχισαν να αναπτύσσονται, με τις εμπορικές σχέσεις να αυξάνονται σταθερά. Οι πολιτιστικές ανταλλαγές και οι επαφές μεταξύ των ανθρώπων

⁶⁵ Καζάκος Π, (2013), Το αβέβαιο μέλλον της ΕΕ και η Τουρκία, Εκδόσεις Παπαζήση, 2013, Σελ. 123.

⁶⁶ Ψωμάδης Χ., (2004), Η τελευταία φάση του Ανατολικού Ζητήματος, Έφεσος, Σελ. 89

συνέβαλαν στην προώθηση της κατανόησης και στην οικοδόμηση γεφυρών μεταξύ των δύο κοινωνιών.

5.1 Το ζήτημα της Θράκης

Η Θράκη, μια περιοχή που εκτείνεται στη βορειοανατολική Ελλάδα, φιλοξενεί μια σημαντική τουρκόφωνη μουσουλμανική μειονότητα, η οποία όπως αναφέρεται στη Συνθήκη της Λωζάνης, " Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης". Η παρουσία αυτής της μειονότητας υπήρξε ιστορικά πηγή έντασης και περιστασιακών συγκρούσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, με τις δύο χώρες να παρακολουθούν στενά την κατάσταση και να υπερασπίζονται τα δικαιώματα των αντίστοιχων εθνικών συγγενών τους⁶⁷. Το πρωταρχικό πρόβλημα στην περιοχή της Θράκης περιστρέφεται γύρω από τα δικαιώματα της μουσουλμανικής μειονότητας από το ελληνικό κράτος. Ορισμένα βασικά ζητήματα περιλαμβάνουν επίσης:

α. Πολιτιστικά και γλωσσικά δικαιώματα: Η μειονότητα στη Θράκη επιδιώκει συχνά μεγαλύτερη αναγνώριση της πολιτιστικής της ταυτότητας.

β. Θρησκευτική ελευθερία: Έχουν υπάρξει περιστασιακές διαμάχες σχετικά με τη διοίκηση θρησκευτικών ιδρυμάτων, ιδίως τζαμιών, και τον διορισμό θρησκευτικών ηγετών.

γ. Πολιτική εκπροσώπηση: Η μειονότητα επιδιώκει μεγαλύτερη εκπροσώπηση στις τοπικές και περιφερειακές δομές διακυβέρνησης για να διασφαλίσει ότι η φωνή της ακούγεται και τα συμφέροντά της εκπροσωπούνται.

δ. Δικαιώματα ιδιοκτησίας και ιδιοκτησία γης: Οι διαφωνίες σχετικά με την ιδιοκτησία γης και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας έχουν επίσης συμβάλει στις εντάσεις στην περιοχή.

Όσον αφορά τις λύσεις, ιδανικά θα περιελάμβαναν την αντιμετώπιση αυτών των παραπόνων με σεβασμό της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Ορισμένες πιθανές λύσεις θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν:

α. Ενισχυμένα δικαιώματα μειονοτήτων: Η Ελλάδα θα μπορούσε να θεσπίσει νομοθεσία ή πολιτικές που παρέχουν μεγαλύτερα πολιτιστικά και γλωσσικά δικαιώματα στη μουσουλμανική μειονότητα, συμπεριλαμβανομένης της παροχής εκπαίδευσης και διοίκησης.

⁶⁷ in.news <https://www.in.gr/2023/06/04/politics/politiki-grammateia/oi-idiaiterotites-tis-thrakis-kai-ta-epikindyna-paixnidia-dixasmou>

β. Δικαίωμα Πολιτικής εκπροσώπησης: Η αύξηση της εκπροσώπησης της μουσουλμανικής μειονότητας στις τοπικές και περιφερειακές δομές διακυβέρνησης θα μπορούσε να συμβάλει στην αντιμετώπιση των ανησυχιών της και να εξασφαλίσει τη συμμετοχή της στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

γ. Διάλογο και διπλωματία: Τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία θα μπορούσαν να συμμετάσχουν σε εποικοδομητικό διάλογο και διπλωματία για την αντιμετώπιση των ζητημάτων στη Θράκη, ενδεχομένως μέσω διμερών διαπραγματεύσεων ή διεθνούς διαμεσολάβησης.

δ. Νομικές μεταρρυθμίσεις: Η Ελλάδα θα μπορούσε να θεσπίσει νομικές μεταρρυθμίσεις για να διασφαλίσει την ίση μεταχείριση και την προστασία των δικαιωμάτων όλων των πολιτών της, ανεξαρτήτως εθνικότητας ή θρησκείας.

Τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία έχουν λάβει διάφορα μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης στη Θράκη:

Επισημαίνεται ότι έχουν συνάψει διμερείς συμφωνίες με στόχο την αντιμετώπιση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και την προώθηση της σταθερότητας στην περιοχή. Επιπλέον, η Ελλάδα και η Τουρκία είναι συμβαλλόμενα μέρη σε διάφορες διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες που περιέχουν διατάξεις σχετικές με τα δικαιώματα των μειονοτήτων και τις εδαφικές διαφορές. Πέραν τούτου οι διπλωματικοί διάυλοι μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας έχουν χρησιμοποιηθεί για τη συζήτηση και την αντιμετώπιση ζητημάτων που σχετίζονται με την τουρκική μειονότητα στη Θράκη. Τέλος σημειώνεται ότι η Ελλάδα έχει καταβάλει κάποιες προσπάθειες για να αντιμετωπίσει τις ανησυχίες της τουρκικής μειονότητας μέσω νομικών μεταρρυθμίσεων και πολιτικών πρωτοβουλιών.

5.2 Το σχέδιο Βαριοπούλα

Το Balyoz Harekâtı, γνωστό και ως σχέδιο Βαριοπούλα, αναφέρεται σε μια υποτιθέμενη συνωμοσία πραξικοπήματος στην Τουρκία που φέρεται να ξεκίνησε το 2003. Λέγεται ότι αποτελούσε απάντηση του στρατιωτικού κατεστημένου στην άνοδο του ισλαμικού.

Η ύπαρξη αυτού του σχεδίου ήρθε για πρώτη φορά στο φως το 2010, όταν έγγραφα που το περιέγραφαν λεπτομερώς δημοσιεύθηκαν από την τουρκική εφημερίδα Taraf. Τα έγγραφα αυτά αποκάλυψαν ότι αρκετοί αξιωματικοί του τουρκικού στρατού είχαν καταστρώσει σχέδιο εναντίον της κυβέρνησης Ερντογάν με στόχο τη βίαιη ανατροπή της. Οι λεπτομέρειες του σχεδίου καταγράφηκαν κατά τη

διάρκεια μιας άσκησης στην Κωνσταντινούπολη και τα περισσότερα από τα έγγραφα ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια μιας αστυνομικής επιδρομής στην τουρκική ναυτική βάση στο Γκιουλτζούκ⁶⁸.

Το σχέδιο, με την κωδική ονομασία "Βαριοπούλα", περιελάμβανε την τοποθέτηση εκρηκτικών σε τζαμί, την ενορχήστρωση της κατάρριψης αεροσκάφους της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας και την επίρριψη ευθυνών στην Ελλάδα, καθώς και τον σχεδιασμό κατάληψης της περιοχής του Βόρειου Έβρου για την όξυνση των ελληνοτουρκικών εντάσεων. Απώτερος στόχος ήταν να δημιουργηθεί αρκετή αναταραχή ώστε να διευκολυνθεί η ανατροπή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και της κυβέρνησής του, η οποία είχε αναλάβει την εξουσία τον Νοέμβριο του 2002⁶⁹.

Για τη δεύτερη φάση της επιχείρησης, εξετάστηκαν διάφορες προτάσεις σχετικά με τη θέση απόβασης των τουρκικών δυνάμεων. Μια πρόταση ήταν η Λέρος, αλλά υπήρχαν ανησυχίες σχετικά με τον σημαντικό αριθμό δυνάμεων που απαιτούνταν για την επιχείρηση, ο οποίος θα μπορούσε να προσελκύσει την προσοχή των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η ανησυχία, προτάθηκε η μεταφορά ειδικών δυνάμεων απευθείας από την Ανατολή με ελικόπτερο και η παροχή αεροπορικής υποστήριξης για την επιχείρηση⁷⁰.

Μια άλλη πρόταση ήταν να πραγματοποιηθεί η απόβαση στις Οινούσσες, με βάση τη στρατηγική της θέσης, καθώς "έλεγχε από τα βόρεια το κανάλι του Τσεσμέ και προσέφερε σημαντικό πλεονέκτημα για την αποκοπή της Χίου". Ωστόσο, σύμφωνα με τους συντάκτες της έκθεσης, οι Οινούσσες δεν διέθεταν ισχυρή στρατιωτική παρουσία, γεγονός που καθιστούσε δύσκολη τη μεταφορά ενισχύσεων εκεί και την οργάνωση μιας αμυντικής προσπάθειας λόγω του μικρού πληθυσμού τους. Με άλλα λόγια, οι Οινούσσες κρίθηκαν ακατάλληλες για την επιχείρηση λόγω αυτών των υλικοτεχνικών και στρατηγικών περιορισμών.

Στη δίκη που ακολούθησε και σχετίζεται με την επιχείρηση κατηγορούνταν 236 απόστρατοι και εν ενεργεία αξιωματικοί, καθώς και πολυάριθμοι απόστρατοι αξιωματικοί. Η δίκη αυτή ήταν σημαντική για να ρίξει φως στην υποτιθέμενη

⁶⁸ On alert 21/09/2012 Κωστίδης Μ., Τι ήταν το σχέδιο Βαριοπούλα https://www.onalert.gr/kosmos/tourkia/Ti_htan_to_sxedio_Bariopoyla_BALYOZ/95378/

⁶⁹ TAPAN, Berivan, Beginning of «Sledgehammer Coup Plan Trial», Bianet, p.1

⁷⁰ On alert 21/09/2012 Κωστίδης Μ., Τι ήταν το σχέδιο Βαριοπούλα https://www.onalert.gr/kosmos/tourkia/Ti_htan_to_sxedio_Bariopoyla_BALYOZ/95378/

συνωμοσία πραξικοπήματος και στις επιπτώσεις της στην τουρκική πολιτική και τις στρατιωτικές υποθέσεις αλλά μετά το τέλος της αθώωθηκαν όλοι⁷¹.

5.3 Η επίσκεψη του Ερντογάν στην Ελλάδα

Κατά την επίσκεψη του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην Αθήνα στις 14 Μαΐου 2010, συνοδευόμενος από τον υπουργό Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου και 320 Τούρκους επιχειρηματίες, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος στις διμερείς σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η επίσκεψη συνέπεσε με την εναρκτήρια συνεδρίαση του "Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας".

Κατά τη διάρκεια της παραμονής του Ερντογάν στην Αθήνα, οι δύο χώρες υπέγραψαν 21 συμφωνίες και μνημόνια συνεργασίας που καλύπτουν διάφορους τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος. Οι συμφωνίες αυτές σηματοδότησαν ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός στις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, σηματοδοτώντας τη δέσμευση για ενίσχυση της συνεργασίας και αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων⁷².

Εικόνα 3 Συνάντηση Παπανδρέου Ερντογάν στην Ελλάδα το 2010

Πηγή: <https://www.protothema.gr/>

⁷¹ Εφημερίδα «Τα ΝΕΑ», «Απαλλάσσονται και οι 236 κατηγορούμενοι στην Τουρκία για την υπόθεση «Βαριοπούλα».

⁷² Newsit Ερντογάν στην Αθήνα: Όσα έγιναν στο Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας – Τουρκίας το 2010 <https://www.newsit.gr/politikh/erntogan-stin-athina-osa-eginan-sto-anotato-symvouliao-synergasias-elladas-tourkias-to-2010/3924314/>

Τα κυριότερα σημεία των συμφωνιών και δηλώσεων που υπογράφηκαν κατά την επίσκεψη Ερντογάν περιλαμβάνουν:

α. Κοινή Πολιτική Διακήρυξη για τη σύσταση του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

β. Πρωτόκολλο για τακτικές πολιτικές διαβουλεύσεις μεταξύ των Υπουργείων Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας.

γ. Κοινή δήλωση για την άρση των περιορισμών στη συνοριακή διάβαση Καστανέ - Παζαρκούλε.

δ. Συμφωνία για την επικερδή απασχόληση των εξαρτώμενων μελών των οικογενειών των διπλωματικών και προξενικών αρχών.

ε. Μνημόνιο συμφωνίας για την τεχνική συνεργασία μεταξύ οργανισμών τυποποίησης.

στ. Μνημόνιο συμφωνίας για την προώθηση της συνεργασίας σε επενδυτικά θέματα.

ζ. Μνημόνιο συνεννόησης για θέματα δασοκομίας.

η. Κοινή δήλωση των Υπουργών Περιβάλλοντος για την περιβαλλοντική συνεργασία.

θ. Μνημόνιο συμφωνίας για τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας.

ι. Κοινή δήλωση των Υπουργών Παιδείας για την εκπαιδευτική συνεργασία.

ια. Μνημόνιο συμφωνίας για τη συνεργασία στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας.

ιβ. Μνημόνιο συμφωνίας για την ανάπτυξη των σιδηροδρομικών και συνδυασμένων μεταφορών.

ιγ. Κοινές δηλώσεις στους τομείς των οδικών μεταφορών, των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών.

ιδ. Κοινή δήλωση για την παράνομη μετανάστευση, το άσυλο, το οργανωμένο έγκλημα, τη διακίνηση ναρκωτικών και την πολιτική προστασία.

ιε. Κοινή δήλωση σχετικά με την κατάργηση της υποχρέωσης θεώρησης για τους κατόχους τουρκικών ειδικών διαβατηρίων.

ιστ. Κοινές δηλώσεις των Υπουργών Πολιτισμού και Τουρισμού για τη συνεργασία στον πολιτισμό και τον τουρισμό.

ιζ. Πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ πρακτορείων ειδήσεων.

ιη. Πρωτόκολλο συμφωνίας για τη συνεργασία μεταξύ τραπεζικών ενώσεων.

Αυτές οι συμφωνίες και δηλώσεις αντανακλούν τη δέσμευση για την προώθηση του αμοιβαίου σεβασμού, της εμπιστοσύνης και των σχέσεων καλής γειτονίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Η ίδρυση του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας θεωρήθηκε ως ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός για την ενίσχυση της ειρήνης, της ευημερίας και της σταθερότητας στην περιοχή, ανοίγοντας νέους δρόμους συνεργασίας επωφελείς και για τις δύο χώρες⁷³.

⁷³ Ερντογάν στην Αθήνα: Όσα έγιναν στο Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας – Τουρκίας το 2010 Newsit <https://www.newsit.gr/politikh/erntogan-stin-athina-osa-eginan-sto-anotato-symvouliao-synergasias-elladas-tourkias-to-2010/3924314/>

Κεφάλαιο 6^ο Αποστρατιωτικοποίηση νησιών

Η αποστρατιωτικοποίηση είναι μια έννοια που έχει τις ρίζες της στις διεθνείς συνθήκες, αποτελώντας έναν θεσμό του διεθνούς δικαίου όπου τα κράτη συμφωνούν να μην οχυρώνουν ή να μην σταθμεύουν στρατεύματα σε συγκεκριμένες εδαφικές ζώνες. Αν και υπάρχει μια ξεπερασμένη άποψη που υποδηλώνει ότι το διεθνές δίκαιο ισχύει μόνο για τα συμβαλλόμενα μέρη της συνθήκης, η αποστρατιωτικοποίηση θεσπίζεται συνήθως μέσω συμβατικών δεσμεύσεων που καθορίζουν με σαφήνεια τους όρους και τις προϋποθέσεις της. Πρόκειται για ένα προσωρινό μέτρο που αποσκοπεί στην προώθηση ενός ειρηνικού περιβάλλοντος και στη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Η αποστρατιωτικοποίηση δεν συνεπάγεται απώλεια εδαφικής κυριαρχίας αλλά πρόκειται για μια λειτουργική προσέγγιση που αφορά την πρόληψη των ένοπλων συγκρούσεων και τη διασφάλιση της ασφάλειας με την αποτροπή συνοριακών επεισοδίων και τον περιορισμό της συγκέντρωσης στρατευμάτων σε συγκεκριμένες περιοχές⁷⁴.

Ενώ η αποστρατιωτικοποίηση μπορεί να μην φαίνεται άμεσα σχετική με τη διαμάχη για τα νησιά του Αιγαίου, η Τουρκία τη χρησιμοποιεί για να υποστηρίξει το επιχείρημά της έναντι της Ελλάδας. Η Τουρκία κατηγορεί την Ελλάδα ότι παραβιάζει τις συμφωνίες αποστρατιωτικοποίησης που περιγράφονται στις Συνθήκες της Λωζάνης και των Παρισίων. Οι συμφωνίες αυτές, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 13 της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάνης και του άρθρου 4 της Σύμβασης της Λωζάνης, επέβαλαν τη μερική αποστρατιωτικοποίηση ορισμένων νησιών του Αιγαίου και την πλήρη αποστρατιωτικοποίηση άλλων, όπως η Λήμνος και η Σαμοθράκη. Επιπλέον, το άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων απαιτούσε την αποστρατιωτικοποίηση των Δωδεκανήσων. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτές οι συμφωνίες παρουσιάζουν μόνο τη μία πλευρά της ιστορίας.⁷⁵

Η αποστρατιωτικοποίηση, ως έννοια του διεθνούς δικαίου, περιορίζει την κυριαρχία μιας χώρας απαγορεύοντας τις ένοπλες δυνάμεις σε ορισμένα εδάφη. Αν και αποσκοπεί στη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος και στην προώθηση της ειρηνικής συνύπαρξης, δεν εφαρμόζεται συνήθως στον σημερινό κόσμο λόγω πολύπλοκων πολιτικών, νομικών και στρατιωτικών παραγόντων. Οι κυβερνήσεις

⁷⁴ Οικονομίδης Κ., (1989), , Το νομικό καθεστώς των ελληνικών νησιών του Αιγαίου, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα

⁷⁵ Οικονομίδης Κ., (1999), , Ζητήματα διεθνούς δικαίου και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, Εκδόσεις Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή

είναι επιφυλακτικές στην επίκληση της αποστρατιωτικοποίησης, ιδίως σε ασταθή περιβάλλοντα, καθώς μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην εθνική ασφάλεια.

Όταν υπογράφηκε η Σύμβαση της Λωζάνης για το καθεστώς των Στενών, η Τουρκία εξέφρασε τη δυσαρέσκειά της για την πλήρη αποστρατιωτικοποίηση των Στενών που τελούσαν υπό τον έλεγχό της. Κατά συνέπεια, καταβλήθηκαν προσπάθειες για την τροποποίηση αυτής της διάταξης, με αποτέλεσμα την κατάργηση της Σύμβασης της Λωζάνης το 1936 και την αντικατάστασή της από τη Σύμβαση του Μοντρέ. Αυτή η νεότερη συμφωνία επέτρεπε την επαναστρατιωτικοποίηση της περιοχής των Στενών⁷⁶.

Ο όρος "Στενά" δεν αναφέρεται μόνο στην περιοχή των Στενών, αλλά περιλαμβάνει και τα νησιά που συνδέονται γεωγραφικά με αυτά, όπως η Λήμνος και η Σαμοθράκη. Για να υποστηριχθεί το ελληνικό επιχείρημα, η Συμφωνία του Μοντρέ χρειάζεται πιο προσεκτική εξέταση.

Η Σύμβαση του Μοντρέ κατήργησε τη Σύμβαση της Λωζάνης, σε ότι σχετικό αφορά το ζήτημα της αποστρατιωτικοποίησης, όπως αναφέρεται στο προοίμιό της. Οι συνθήκες μπορούν να καταργηθούν από νεότερες, και σε αυτή την περίπτωση, η Σύμβαση του Μοντρέ αντικατέστησε τη Σύμβαση της Λωζάνης. Ακόμη και πριν από τη Διάσκεψη του Μοντρέ, η Ελλάδα και η Τουρκία συμφώνησαν ότι η στρατιωτικοποίηση των Στενών θα επεκτεινόταν στα ελληνικά νησιά της Λήμνου και της Σαμοθράκης⁷⁷.

Η διπλωματική αλληλογραφία της εποχής επιβεβαιώνει αυτή τη συνεννόηση, με την Τουρκία να εκφράζει την πλήρη συμφωνία της όσον αφορά τη στρατιωτικοποίηση αυτών των νησιών. Επιπλέον, τα προπαρασκευαστικά έγγραφα για τη Διάσκεψη του Μοντρέ δείχνουν σαφώς την πρόθεση της Τουρκίας να καταργήσει το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των Στενών και των ελληνικών νησιών.

Το σχέδιο συμφωνίας που υπέβαλε η Τουρκία στη Διάσκεψη του Μοντρέ αφορούσε ρητά την κατάργηση της Σύμβασης της Λωζάνης. Ενώ η βρετανική αντιπροσωπεία πρότεινε ένα άρθρο που επιβεβαίωνε αυτό, η αντιπροσωπεία της Τουρκίας το θεώρησε περιττό, υποδηλώνοντας περαιτέρω την πρόθεσή της να αντικαταστήσει πλήρως την προηγούμενη σύμβαση.

⁷⁶ Κανελλόπουλος Α. - Φραγκονικολόπουλος Χ., (195), Το παρόν και το μέλλον της εξωτερικής πολιτικής : Δομές και τρόποι άσκησης, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

⁷⁷ Στο ίδιο

Αν η προοπτική της Τουρκίας ήταν ακριβής, είναι λογικό ότι κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης του Μοντρέ, κάποιος, ίσως ένας Τούρκος εκπρόσωπος, θα είχε τουλάχιστον έμμεσα προτείνει ότι η κατάργηση της Σύμβασης της Λωζάνης δεν συνεπάγεται την αποστρατιωτικοποίηση ελληνικών νησιών όπως η Λήμνος και η Σαμοθράκη. Ωστόσο, τα ιστορικά αρχεία δεν δείχνουν καμία τέτοια ένδειξη. Αντιθέτως, υπήρξε ομόφωνη συμφωνία, ιδίως μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, για την πλήρη κατάργηση της Σύμβασης της Λωζάνης.

Η επίσημη δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας και διαπραγματευτή της Σύμβασης του Μοντρέ, R. Aras, ενώπιον της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης της Τουρκίας ενισχύει περαιτέρω την κατανόηση αυτή. Ο Aras αναγνώρισε απερίφραστα την κατάργηση της αποστρατιωτικοποίησης, ειδικά της Σαμοθράκης και της Λήμνου, εκφράζοντας την ικανοποίηση της Τουρκίας. Είναι σημαντικό ότι η δήλωση αυτή δεν αμφισβητήθηκε κατά τη διάρκεια της συζήτησης για την επικύρωση και έλαβε ομόφωνη έγκριση από τα παρόντα μέλη της Συνέλευσης.

Η δήλωση αυτή έχει σημαντική νομική βαρύτητα ως μονομερής πράξη της Τουρκίας για ένα διεθνές ζήτημα. Αν και η Ελλάδα θα μπορούσε να την επικαλεστεί ως μονομερή δέσμευση, αντ' αυτού αποτελεί έγκυρη μαρτυρία της αναγνώρισης από την Τουρκία της κατάργησης της αποστρατιωτικοποίησης στη Λήμνο και τη Σαμοθράκη⁷⁸.

Επιπλέον, η πρακτική συμπεριφορά και των δύο μερών υποστηρίζει περαιτέρω αυτή την ερμηνεία. Αμέσως μετά την έναρξη ισχύος της Σύμβασης του Μοντρέ, η Τουρκία οχύρωσε την Ίμβρο και την Τένεδο, χαρακτηρίζοντάς τες ως ζώνες επιτήρησης, ενώ η Ελλάδα κατέλαβε στρατιωτικά τη Σαμοθράκη και τη Λήμνο. Οι ενέργειες αυτές υποδηλώνουν ότι και τα δύο κράτη θεωρούσαν τους εαυτούς τους ελεύθερους από το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης που επέβαλε η Σύμβαση της Λωζάνης στα νησιά αυτά.

6.1 Οι έρευνες των Τούρκων και το Πιρι Ρέις

Οι τουρκικές εφημερίδες Hürriyet και Habertürk έκανα αναφορές ότι το πλοίο Piri Reis πρόκειται να διεξάγει έρευνες στο οικόπεδο 12, όπου η κυπριακή δημοκρατία έχει ήδη ξεκινήσει τις δικές τους έρευνες στις 26 Σεπτεμβρίου του 2011.

⁷⁸ Κορμαλής Μ, (2001), Αιγαίο, η απάντηση στον τουρκικό επεκτατισμό, Εκδόσεις Πελασγός, Αθήνα Σελ. 142-147

Σύμφωνα με τα τότε δημοσιεύματα της Hürriyet, το "ψευδοκράτος" έχει χωρίσει την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) σε επτά περιοχές, με την τελευταία περιοχή να τέμνει ακριβώς το σημείο όπου οι Ελληνοκύπριοι διεξάγουν τις έρευνές τους. Το τουρκικό σκάφος, συνοδευόμενο από πλοία του τουρκικού στόλου, προβλέπεται να κατευθυνθεί στο ίδιο σημείο όπου οι Ελληνοκύπριοι ψάχνουν για πετρέλαιο, οδηγώντας ενδεχομένως σε αυξημένη ένταση στη Μεσόγειο.

Εικόνα 4: Το τουρκικό ωκεανογραφικό πλοίο «Πίρι Ρέις», το οποίο βρέθηκε

40 μίλια νοτιοανατολικά της Ρόδου.

Πηγή: <https://www.protothema.gr/>

Αντίστοιχα, η Habertürk ανέφερε ότι το Piri Reis θα βρισκόταν κοντά στην Αφροδίτη και θα διεξήγαγε τις έρευνές του "σχεδόν δίπλα" στο ελληνοκυπριακό οικόπεδο 12. Η Άγκυρα είχε ενημερώσει επίσημα το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών για την αναχώρηση του Piri Reis στις 4 Ιουνίου για σεισμολογικές έρευνες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Η προγραμματισμένη διαδρομή του πλοίου περιλαμβάνει εισόδους στην ελληνική και κυπριακή υφαλοκρηπίδα, γεγονός που εγείρει ανησυχίες για πιθανή κλιμάκωση⁷⁹.

Οι ελληνικές διπλωματικές προσπάθειες βρίσκονταν σε εξέλιξη για την αποτροπή μιας κρίσης, με τον πρωθυπουργό Γιώργο Παπανδρέου να προσεγγίζει τον Τούρκο ομόλογό του, Ισμαήλ Τζεμ. Συμφώνησαν να συναντηθούν στη Βουδαπέστη το βράδυ της Τρίτης κατά τη διάρκεια της εαρινής συνόδου των υπουργών

⁷⁹Συνεχίζει τις έρευνες το "Πίρι Ρέις" <https://www.protothema.gr/politics/article/149905/synexizei-tis-ereynes-to-piri-reis-/>

Εξωτερικών του NATO. Στόχος είναι να πεισθεί η Άγκυρα να μην διεξάγει έρευνες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα.

Η αναχώρηση του Piri Reis, που στο παρελθόν είχε προκαλέσει σοβαρή ελληνοτουρκική κρίση το 1987, συνέπεφε με τη μεγάλη κλίμακας ναυτικής άσκησης της Τουρκίας στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου κοντά στην περιοχή των Δωδεκανήσων. Η κατάσταση αυτή υπογραμμίζει το ενδεχόμενο αυξημένων εντάσεων στην περιοχή⁸⁰.

Το 2011 ο Τούρκος υπουργός Ενέργειας Τανέρ Γιλντίζ ανακοίνωσε ότι το ερευνητικό σκάφος Piri Reis θα συνεχίσει τις έρευνές του στις συγκεκριμένες συντεταγμένες, απορρίπτοντας τις αναφορές για επικείμενη επιστροφή του στη βάση. Διευκρίνισε ότι το σκάφος θα επιστρέψει μόλις ολοκληρωθούν οι έρευνες, ενώ τα αποτελέσματα θα αξιολογηθούν από την Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου. Ο Yildiz τόνισε ότι οι σεισμικές έρευνες μπορεί να αποφέρουν ή να μην αποφέρουν σημαντικά ευρήματα, καθώς δεν οδηγεί κάθε έρευνα στην ανακάλυψη πετρελαίου ή φυσικού αερίου⁸¹.

Ο Hussein Avni Bani Bani, τότε διευθυντής του Ινστιτούτου Θαλάσσιων Επιστημών του Πανεπιστημίου της Σμύρνης, ανέφερε ότι το Piri Reis ολοκλήρωσε τις έρευνες σε μια περιοχή 1.000 χιλιομέτρων και θα παραμείνει για περαιτέρω έρευνες, ανεξάρτητα από νέες οδηγίες.

Ωστόσο, τηλεγράφημα του πρακτορείου Ανατολή ανέφερε σήμερα ότι Τούρκοι αξιωματούχοι ισχυρίζονται ότι η συμφωνία της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Αίγυπτο το 2003 παραβιάζει την υφαλοκρηπίδα της Τουρκίας. Δήλωσαν ότι η στάση της Τουρκίας θα διαφοροποιηθεί εάν η ελληνοκυπριακή πλευρά παραβιάσει τα δικαιώματα της Τουρκίας επί της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης της.

Οι αξιωματούχοι υπογράμμιζαν τις αντιρρήσεις της Τουρκίας για τη συμφωνία μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Αιγύπτου, τονίζοντας ότι η Τουρκία έχει θέσει το θέμα αυτό ενώπιον του ΟΗΕ. Επέμειναν ότι πριν βρεθεί λύση στο Κυπριακό, οι Ελληνοκύπριοι θα πρέπει να απέχουν από την υπογραφή οποιασδήποτε συμφωνίας.

⁸⁰Συνεχίζει τις έρευνες το "Πίρι Ρέις" <https://www.protothema.gr/politics/article/149905/synexizei-tis-ereynes-to-piri-reis/>

⁸¹ Metrosport Καστελόριζο-Θερμό επεισόδιο: Τείχος από το Πολεμικό Ναυτικό στο Αιγαίο https://www.metroport.gr/kastelorizo-thermo-epeisodio-teichos-apo-to-polemiko-naytiko-sto-aigaio-272206#goog_rewarded

Όσον αφορά την υφαλοκρηπίδα και τις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες, οι αξιωματούχοι σημείωσαν ότι τα θέματα αυτά επιλύονται ως επί το πλείστον στη Μαύρη Θάλασσα, υποδηλώνοντας ότι παρόμοια συνεργασία θα μπορούσε να επιλύσει τις μεσογειακές διαφορές. Ωστόσο, υποστήριξαν ότι οι σημερινές συνθήκες δεν ευνοούν την επίλυση των μεσογειακών ζητημάτων λόγω των συνεχιζόμενων συγκρούσεων στην Κύπρο και στην αραβοϊσραηλινή περιοχή⁸².

Οι αξιωματούχοι διευκρίνισαν τότε ότι η αντίδραση της Τουρκίας στις έρευνες της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν σχετίζονταν με τις σχέσεις της με το Ισραήλ. Τονίζοντας ότι οι ενέργειες της Τουρκίας αποσκοπούσαν στην προστασία των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων, υποστηρίζοντας ότι η αντίδρασή τους υποκινείται αποκλειστικά από την αντιληπτή παραβίαση των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων, χωρίς καμία σχέση με το Ισραήλ.

6.2 Το Καστελόριζο και το Oruc Reis

Το Καστελόριζο, επίσημα γνωστό ως Μεγίστη, είναι ένα ελληνικό νησί που βρίσκεται στο σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων. Βρίσκεται μόλις 1,25 ναυτικά μίλια από τις νοτιοδυτικές ακτές της Μικράς Ασίας, περίπου 72 ναυτικά μίλια από τη Ρόδο. Το Καστελόριζο απέχει περίπου 328 ναυτικά μίλια από τον Πειραιά και 150 ναυτικά μίλια από την Κύπρο.

Ο Τούρκος υπουργός Ενέργειας Φατίχ Ντονμέζ ανακοίνωσε στις 9 Αυγούστου του 2020 ότι το ερευνητικό σκάφος Oruc Reis είναι έτοιμο να ξεκινήσει ερευνητικές δραστηριότητες. Λίγο μετά την ανακοίνωσή του, η Άγκυρα εξέδωσε NAVTEX, οριοθετώντας μια μεγαλύτερη περιοχή του κόλπου της Αττάλειας που θα αποκλειστεί από τις 25 Σεπτεμβρίου έως τις 24 Μαρτίου 2023⁸³.

⁸² Προκαλούν συνέχεια οι Τούρκοι-το Πίρι Ρέις κοντά στην Αφροδίτη
https://www.onalert.gr/ellinotourkika/Prokaloy_n_synexeia_oi_Toyrkoito_Piri_Reis_konta_sthn_Afrodi_th_/86472/

⁸³ Καθημερινή <https://www.kathimerini.gr/tag/oruc-reis/>

Εικόνα 5: Μετά τις αναβαθμίσεις της τουρκικής εταιρείας πετρελαίων στο

"Oruc Reis", το ερευνητικό πλοίο μπορεί πλέον να κάνει έρευνες σε

πλάτος σχεδόν 4 χιλιομέτρων από το σκάφος.

Πηγή: Turkish Energy Ministry via A.P., Pool.

Κατά την επίσκεψη του Donmez στο σκάφος, το οποίο βρισκόταν στη Μαύρη Θάλασσα και διεξάγει έρευνες και γεωτρήσεις για φυσικό αέριο, ανέφερε ότι το σεισμικό ερευνητικό σκάφος ήταν αρχικά εξοπλισμένο για δισδιάστατες σεισμικές έρευνες. Ωστόσο, αναβαθμιάθηκε για να εκτελεί τρισδιάστατες σεισμικές έρευνες παρόμοιες με το Barbaros. Ο Donmez δήλωσε ότι η συναρμολόγηση του εξοπλισμού βρισκόταν σε εξέλιξη και περίμενε την ολοκλήρωση των εργασιών εκσυγχρονισμού εντός ενός μηνός, ώστε να ξεκινήσει η νέα αποστολή του σκάφους⁸⁴.

Η εκδοθείσα NAVTEX, με αριθμό 0896/22 και ημερομηνία 20 Σεπτεμβρίου 2022, περιγράφει τις λεπτομέρειες της σεισμικής έρευνας που θα διεξάγονταν από τα Ε/Γ-Ο/Γ Oruc Reis και Ataman. Η έρευνα είχε προγραμματιστεί να πραγματοποιηθεί σε συγκεκριμένη περιοχή της Μεσογείου από τις 25 Σεπτεμβρίου 2022 έως τις 24 Μαρτίου 2023. Οι συντεταγμένες που καθορίζαν την περιοχή της έρευνας παρέχονται εντός του μηνύματος NAVTEX. Επιπλέον, το μήνυμα ζητούσε ένα κρηπίδωμα 5 ναυτικών μιλίων γύρω από την περιοχή. Η NAVTEX καταλήγει δίνοντας εντολή για ακύρωση του μηνύματος στις 24 Μαρτίου 2023 (βλ. Περιεχόμενο της NAVTEX στο "Παράρτημα Α").

Το "Oruc Reis" παρέμενε ενεργό στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η παράταση της NAVTEX, που εκδόθηκε από τον Σταθμό

⁸⁴Καθημερινή <https://www.kathimerini.gr/tag/oruc-reis/>

Υδρογραφικής Υπηρεσίας της Αττάλειας (1172/21), έδωσε παράταση στις ερευνητικές δραστηριότητες του σκάφους σε μια περιοχή που εκτείνεται από τη νότια Τουρκία έως τα κατεχόμενα εδάφη μέχρι τις 31 Ιανουαρίου του επόμενου έτους. Αυτό επιβεβαιώνει την παρουσία του "Oruc Reis" στη Μεσόγειο Θάλασσα. Τους τελευταίους δύο μήνες, το σκάφος διεξήγαγε έρευνες στην καθορισμένη αυτή περιοχή, η οποία εμπίπτει κυρίως στις τουρκικές θαλάσσιες ζώνες⁸⁵.

Η απόφαση για την επανέναρξη των ερευνών στην περιοχή αυτή, που σε μεγάλο βαθμό υπάγεται στην τουρκική δικαιοδοσία, θεωρήθηκε από έμπειρους παρατηρητές ως μια επίδειξη της παρουσίας της Άγκυρας εν μέσω της επικείμενης επανέναρξης των γεωτρήσεων, ιδίως στο τεμάχιο 10 της κυπριακής υφαλοκρηπίδας (Exxon Mobil/Qatar Energy), και μετά την απόφαση της Λευκωσίας να παραχωρήσει το τεμάχιο 5 στην προαναφερθείσα κοινοπραξία. Παράλληλα, σημειώθηκε σειρά σημαντικών παραβιάσεων του εναέριου χώρου στο Αιγαίο, οι οποίες ανήλθαν συνολικά σε 22 παραβιάσεις, με τις τέσσερις να οδηγούν σε εναέριες εμπλοκές. Αξίζει να σημειωθεί ότι 10 παραβιάσεις πραγματοποιήθηκαν από μη επανδρωμένα αεροσκάφη⁸⁶.

Ο υπουργός Εξωτερικών Νίκος Δένδιας εξέφρασε την ελληνική ικανοποίηση για τη διακομματική έγκριση του νομοσχεδίου για την Ελληνοαμερικανική Άμυνα και τη Διακοινοβουλευτική Συνεργασία. Ο κ. Δένδιας υπογράμμισε τις βασικές διατάξεις του νέου νόμου, μεταξύ των οποίων η διάθεση κονδυλίων του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Επιχορήγησης των ΗΠΑ για την αντιμετώπιση των αμυντικών αναγκών της Ελλάδας, η χρηματοδότηση για την προμήθεια αμυντικού εξοπλισμού, η εξουσιοδότηση για την ταχεία παράδοση μελλοντικών αεροσκαφών F-35 στην Ελλάδα, η χρηματοδότηση για την εκπαίδευση των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και η σύσταση διακοινοβουλευτικής ομάδας, με τη συμμετοχή της Κύπρου, της Ελλάδας, του Ισραήλ και των ΗΠΑ, με στόχο την εμβάθυνση των διμερών σχέσεων. Η ομάδα αυτή θα περιελάμβανε έξι Αμερικανούς γεωρυσιαστές και θα λειτουργούσε στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης 3+1.

⁸⁵Καθημερινή <https://www.kathimerini.gr/tag/oruc-reis/>

⁸⁶Καθημερινή Νέα NAVTEX της Τουρκίας για το «Ορούτς Ρέις» <https://www.kathimerini.gr/politics/561633550/nea-navtex-tis-toyrkias-gia-to-oroyts-reis/>

Κεφάλαιο 7ο Η Τουρκική Στάση από το 1987 Μέχρι Σήμερα⁸⁷

Από το 1987 έως το 2020, η τουρκική στάση απέναντι στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ένα μείγμα συνεργασίας, έντασης και περιστασιακής αντιπαράθεσης, επηρεασμένη από διάφορους παράγοντες, όπως ιστορικά παράπονα, εδαφικές διαφορές και γεωπολιτικές εκτιμήσεις. Ακολουθεί μια ανάλυση των βασικών γεγονότων και της προοπτικής της Τουρκίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου:

Το κυπριακό ζήτημα αποτέλεσε σημαντική πηγή έντασης μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας. Η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974, μετά από πραξικόπημα που υποστηρίχθηκε από την Ελλάδα, οδήγησε στη διαίρεση του νησιού. Από τη σκοπιά της Τουρκίας, η υποστήριξη της Ελλάδας στο πραξικόπημα και οι αντιληπτές επεκτατικές φιλοδοξίες της στην Κύπρο έχουν επιβαρύνει τις σχέσεις.

Η Τουρκία και η Ελλάδα έχουν μακροχρόνιες διαφορές σχετικά με την κυριαρχία νησιών και την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων στο Αιγαίο Πέλαγος. Η Τουρκία αμφισβητεί τις αξιώσεις της Ελλάδας για τα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο γύρω από ορισμένα νησιά, υποστηρίζοντας ότι περιορίζει τα τουρκικά θαλάσσια δικαιώματα. Αυτό έχει οδηγήσει σε πολυάριθμα επεισόδια, συμπεριλαμβανομένων στρατιωτικών συγκρούσεων και παραβιάσεων του εναέριου χώρου, επιδεινώνοντας τις εντάσεις μεταξύ των δύο χωρών.

Οι προσπάθειες της Τουρκίας να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχουν επηρεάσει τις σχέσεις της με την Ελλάδα. Η Ελλάδα έχει υποστηρίξει μερικές φορές τη διαδικασία ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, αλλά οι διαφωνίες σχετικά με την Κύπρο και άλλα ζητήματα έχουν οδηγήσει σε εντάσεις. Η Τουρκία έχει κατηγορήσει την Ελλάδα ότι παρεμποδίζει την προσπάθειά της για ένταξη στην ΕΕ, ενώ η Ελλάδα έχει εκφράσει ανησυχίες σχετικά με το ιστορικό της Τουρκίας όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δημοκρατικά πρότυπα.

Η ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο έχει αυξήσει τις εντάσεις μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας. Η Τουρκία έχει αμφισβητήσει τις ελληνοκυπριακές δραστηριότητες εξερεύνησης σε αμφισβητούμενες θαλάσσιες ζώνες, υποστηρίζοντας ότι παραβιάζουν τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων. Αυτό έχει οδηγήσει σε ναυτικές αντιπαραθέσεις και

⁸⁷Τσιριγώτης, Δ. (2021). Ελλάδα – Τουρκία: Θεωρία και Στρατηγική Αποτροπής. Ποιότητα, Αθήνα

διπλωματικές διαμάχες, με την Τουρκία να διεκδικεί τα δικαιώματά της για την εξερεύνηση ενεργειακών πόρων στην περιοχή.

Η προσφυγική κρίση, ιδίως η εισροή Σύρων προσφύγων στην Τουρκία και η επακόλουθη μετακίνησή τους προς την Ευρώπη, έχει επηρεάσει τις σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας. Η Τουρκία έχει κατηγορήσει την Ελλάδα ότι παραβιάζει τα δικαιώματα των μεταναστών και των προσφύγων με τη χρήση υπερβολικής βίας στα σύνορα και τις επιχειρήσεις απώθησης. Η Ελλάδα, από την άλλη πλευρά, έχει κατηγορήσει την Τουρκία ότι οπλοποιεί τη μετανάστευση για πολιτικούς σκοπούς.

Παρά τις εντάσεις, υπήρξαν περίοδοι διπλωματικής δέσμευσης και συνεργασίας μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας. Έχουν επιδιωχθεί συναντήσεις υψηλού επιπέδου και μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, ιδίως σε περιόδους διεθνούς πίεσης ή όταν και οι δύο χώρες αντιλαμβάνονται αμοιβαία οφέλη από τη συνεργασία.

Επίλογος

Καθώς αναλογίζεται κανείς τη δυναμική των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το 1987 έως σήμερα, γίνεται φανερό ότι η σχέση μεταξύ αυτών των δύο γειτονικών εθνών εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από μια λεπτή ισορροπία συνεργασίας και σύγκρουσης. Παρά τις προσπάθειες για την προώθηση του διαλόγου και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, οι επίμονες προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένων των εδαφικών διαφορών, των ιστορικών παραπόνων και των διαφορετικών γεωπολιτικών συμφερόντων, εξακολουθούν να διαμορφώνουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Η υπό εξέταση περίοδος υπήρξε μάρτυρας στιγμών αισιοδοξίας, οι οποίες χαρακτηρίστηκαν από διπλωματικές τομές και πρωτοβουλίες με στόχο την αποκλιμάκωση των εντάσεων και την προώθηση της περιφερειακής σταθερότητας. Ωστόσο, αυτές οι περίοδοι συνεργασίας επισκιάστηκαν συχνά από επεισόδια αυξημένης εχθρότητας, συμπεριλαμβανομένων στρατιωτικών αντιπαραθέσεων, παραβιάσεων του εναέριου χώρου και θαλάσσιων διαφορών, αναδεικνύοντας τη βαθιά ριζωμένη δυσπιστία και τα άλυτα ζητήματα που εξακολουθούν να υφίστανται μεταξύ των δύο χωρών.

Αναμφισβήτητα, το μέλλον των ελληνοτουρκικών σχέσεων παραμένει αβέβαιο καθώς και τα δύο έθνη βρίσκονται εντός ενός ταχέως εξελισσόμενου γεωπολιτικού τοπίου στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ανακάλυψη ενεργειακών πόρων, οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί και η εμπλοκή εξωτερικών παραγόντων έχουν προσθέσει νέες πολυπλοκότητες στις σχέσεις τους, δημιουργώντας δυσκολίες αλλά και ευκαιρίες για συνεργασία και επίλυση συγκρούσεων.

Παρά τις προκλήσεις, είναι σημαντικό για τις δύο χώρες να παραμείνουν προσηλωμένες στο διάλογο, τη διπλωματία και την ειρηνική συνύπαρξη. Η περιφερειακή σταθερότητα, η οικονομική ευημερία και η ευημερία των πολιτών τους εξαρτώνται από την ικανότητά τους να βρουν κοινό έδαφος και να εργαστούν για αμοιβαία επωφελείς λύσεις στις μακροχρόνιες διαφορές τους.

Καταληκτικά επισημαίνεται ότι αν και η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων έχει σημαδευτεί από ανατροπές, είναι επιτακτική ανάγκη και για τα δύο έθνη να παραμείνουν προσηλωμένα στον εποικοδομητικό διάλογο και να αναζητήσουν δρόμους συνεργασίας. Με τον τρόπο αυτό, η Ελλάδα και η Τουρκία μπορούν να χαράξουν μια πορεία προς ένα πιο σταθερό, ειρηνικό και ευημερούν μέλλον προς όφελος όλων των ενδιαφερομένων στην Ανατολική Μεσόγειο και πέραν αυτής.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α

Ακολουθεί το περιεχόμενο της NAVTEX:

TURNHOS N/W : 0896/22 (Antalya NAVTEX Station) (Published Date: 20-09-2022 11:46)

TURNHOS N/W : 0896/22

MEDITERRANEAN SEA

1. SEISMIC SURVEY, BY R/V ORUÇ REİS AND ATAMAN BETWEEN 25 SEP 22-24 MAR 23 IN AREA BOUNDED BY;

36 43.22 N – 031 07.42 E

36 48.70 N – 031 13.95 E

36 47.70 N – 031 20.45 E

36 45.55 N – 031 22.75 E

36 42.80 N – 031 32.02 E

36 38.38 N – 031 39.85 E

36 35.18 N – 031 48.32 E

36 32.25 N – 031 58.57 E

36 31.15 N – 031 59.12 E

36 31.43 N – 032 00.77 E

35 57.83 N – 032 28.27 E

35 43.90 N – 032 06.47 E

36 02.78 N – 031 49.88 E

35 55.90 N – 031 39.28 E

36 18.10 N – 031 21.07 E

5 NM BERTH REQUESTED.

2. CANCEL THIS MESSAGE 242059Z MAR 23⁸⁸.

⁸⁸Ναυτεμπορική Τουρκία: Βγαίνει το Oruc Reis για έρευνες – Έκδοση Navtex
<https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1372604/tourkia-vgainei-to-oruc-reis-gia-erevnes-ekdosi-navtex/>

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. **Αδαμόπουλος Δ.**, Ιμια 1996 Η Αληθεια, Εκδόσεις Befence
2. **Αλεξανδράκης - Θεοδωρόπουλος - Λαγάκος**, (1987), Το Κυπριακό - 1950-1974: Μία Ενδοσκόπηση, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική
3. **Βαληνάκης Γ.**, (1989), Εισαγωγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική 1949-1988, εκδ. Παρατηρητής
4. **Βλάσσης Σ.**, (2006), Ίμια 1996-2006, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος
5. **Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας**, Εναέριος χώρος-Αρχείο Παραβάσεων/Παραβιάσεων και θαλάσσιο χώρο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, Θαλάσσια Συμβάντα
6. **Γιαλλουρίδης Χρ.**, (2001), Η Ελληνο-Τουρκική σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια τους S300 και το Ελσίνκι 1955-2000 Η Οπτική του Τύπου, εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα
7. **Δίπλα Χ.**, (2004), Η Ελληνική Αιγιαλίτιδα Ζώνη και τα Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας», στο Χ. Δίπλα και Χρ. Ροζάκη (επιμ.), Το Δίκαιο της Θάλασσας και η Εφαρμογή του στην Ελλάδα, Σιδέρης, Αθήνα
8. **Ηρακλείδης Α.**, (2006), Κυπριακό Πρόβλημα 1947-2004 Από την Ένωση στη Διχοτόμηση;, Εκδόσεις Σιδέρης
9. **Ηρακλείδης Αλ.** (1998), Η Ελλάδα και ο εξ ανατολών κίνδυνος, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα
10. **Ιγνατίου Μ.**, (2009). ΙΜΙΑ, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, Αθήνα
11. **Ιωάννου Κ. -Στρατή Α.**, (1996), Εισηγήσεις Δικαίου της Θάλασσας, τ.Α΄, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
12. **Κανελλόπουλος Α. - Φραγκονικολόπουλος Χ.**, (195), Το παρόν και το μέλλον της εξωτερικής πολιτικής : Δομές και τρόποι άσκησης, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα
13. **Κορμαλής Μ**, (2001), Αιγαίο, η απάντηση στον τουρκικό επεκτατισμό, Εκδόσεις Πελασγός, Αθήνα
14. **Καζάκος Π**, (2013), Το αβέβαιο μέλλον της ΕΕ και η Τουρκία, Εκδόσεις Παπαζήση
15. **Καψής Γ.** (1990), Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Εκδόσεις Λιβάνη
16. **Κουσκουβέλης Η.**, (2013) ΠΟΛΙΤΙΚΗ <<ΜΗΔΕΝΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ> με τους γείτονες η προβληματική πολιτική, στο

Κουσκουβέλης Η, Λίτσας Σ, Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία. Αθήνα, Ποιότητα

17. **Κουφουδάκης Β.**, (1999), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στο Κυπριακό Πρόβλημα 1960-1991 , στο Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος - Τσάκωνας Παναγιώτης (επιμ.), Ελλάδα και Τουρκία μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης
18. **Κοτζιάς Ν.**, (2015), Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21 αιώνα, για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική, στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη
19. **Κορμαλής Λ.**, (1996), Αιγαίο. Η Απάντηση στον Τουρκικό Επεκτατισμό. Εκδόσεις Πελασγός
20. **Κουρής Ν.**,(1997), Ελλάδα - Τουρκία: Ο πεντηκονταετής πόλεμος, Εκδόσεις Λιβάνης
21. **Λυμπερης Χ.**, Ναύαρχος ε.α. (2009), Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα
22. **Μαρδάς Κ.**, (2005), Προ-ίμια Πολέμου, Εκδόσεις «Το Ποντίκι»
23. **Μαυρίδης Π.**, – **Φακιολάς Ε.** ,(1999), Στρατηγική διαχείριση κρίσης και η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση. Η περίπτωση των Ιμίων, στο Γιαλλουρίδης Χ. Τσάκωνας Π.,Ελλάδα και Τουρκία Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου Ι.Σιδέρης,
24. **Μελετόπουλος Μ.**, (2008), Η Δικτατορία των Συνταγματαρχών, Εκδόσεις Παπαζήση
25. **Νικολάου Χ.** (1992). Το νομικό καθεστώς του Αιγαίου και της ελληνοτουρκικής διαφωνίας. Αθήνα, Ελεύθερη σκέψη
26. **Ντόκος Θ. & Τσάκωνας Π.**,(2005), Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας. Αθηνά εκδ. Παπαζήση
27. **Ντόκος Θ.**, (2010) Αλφαβητάρι των Ελληνο-Τουρκικών σχέσεων Διαθέσιμο στο https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/en/2010/06/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-11_2010_-%CE%98-%CE%9D%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%82.pdf

28. **Ντόκος Θ.**, (1996). Πρωτονοτάριος Θ: Η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας. Πρόκληση για την Ελληνική Ασφάλεια. Εκδόσεις Τουρίκη
29. **Οικονομίδης Κ.**, (1999), , Ζητήματα διεθνούς δικαίου και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή
30. **Οικονομίδης Κ.**, (1989), , Το νομικό καθεστώς των ελληνικών νησιών του Αιγαίου, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα
31. **Πλατιάς Α.**, (2005), Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974 Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κόππα [επιμέλεια] 30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη
32. **Παούνης Ν.**, (2013), Ίμια 1996 «ο bayrak incek». Εκδόσεις Σταμούλη
33. **Παπαγεωργίου Σπ.**, (1980), Από την Ζυρίχην εις τον Αττίλαν, Τόμος τρίτος, Εκδόσεις Γ. Λαδιά
34. **Ρούκουνας Ε.**, Διεθνές Δίκαιο, Σχέσεις Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου. Τρόποι Παραγωγής του Διεθνούς Δικαίου, τ. Ι, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
35. **Σάββας Β.**, (2006), Ίμια 1996. Αποκαλύψεις. Εκδόσεις Δούρειος Ίππος
36. **Συρίγος Α.**, (2015). Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Εκδόσεις Πατάκη
37. **Συρίγος Α.**, (2006), Σχέδιο Αναν: Οι κληρονομίες του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος, Εκδόσεις Πατάκη
38. **Σακκάς, Ι.** (2015). Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το κυπριακό, 1974-2004 [Κεφάλαιο]. Στο Σακκάς, Ι. 2015. Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004 [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.
39. **Σταματίου Α.**, (2009), Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1950-55: από την προσέγγιση στο χάσμα
40. **Τσάκωνας Π.**, (2003), Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Μια συνολική προσέγγιση, Τόμος Β΄, Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης
41. **Τσάκωνα Π.,-Γιαλλουρίδη Κ.**, (1999), Καθεστώτα ασφάλειας και περιφερειακή σταθερότητα η περίπτωση του Ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού των εξοπλισμών στο Χρ.Κ. ς-Π.Ι.Τσάκωνας
42. **Τσιριγώτης Δ.**, (2021), Ελλάδα – Τουρκία: Θεωρία και Στρατηγική Αποτροπής, Αθήνα
43. **Φύλης Κ.**, (2020), Η Ελλάδα στην γειτονία της, Εκδόσεις Παπαδόπουλος

45. **Χριστοδουλίδης Ν.**, (2009), Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978), Αθήνα
46. **Ψωμιάδης Χ.**, (2004), Η τελευταία φάση του Ανατολικού Ζητήματος, Έφεσος

Ξενόγλωσσή

1. **Handel M.**, (1980), Weak States in the International System, Frank Cass, Λονδίνο
2. **Laipson Ellen B.**, (1986), Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy , σε John T. A. Koumoulides (επιμ.) Cyprus in Transition 1960-1985, Trigraph, Λονδίνο
3. **Olusoy K.**, (2016), The Cyprus Conflict: Turkey's Strategic Dilemma, Journal of Balkan and Near Eastern Studies
4. **TAPAN**, Berivan, Beginning of «Sledgehammer Coup Plan Trial», Bianet, Εφημερίδες και διαδικτυακό υλικό
1. Εφημερίδα « Η Καθημερινή », 30-9-2019, Διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/1044868/gallery/epikairothta/politikh/h-anatolikh-germania-kaih-xoynta>
2. Εφημερίδα « Η Καθημερινή » 24.04.2024 Γεωργακόπουλος Γ., Κύπρος: Είκοσι χρόνια από το ιστορικό Όχι στο Σχέδιο Ανάν <https://www.kathimerini.gr/politics/562996477/kypros-eikosi-chronia-apo-to-istoriko-ochi-sto-schedio-anan/>
3. Εφημερίδα « Η Καθημερινή », Διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/tag/oruc-reis/>
4. Εφημερίδα « Η Καθημερινή » Νέα NAVTEX της Τουρκίας για το «Ορούτς Ρέις» Διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/politics/561633550/nea-navtex-tis-toyrkias-gia-to-oroyts-reis/>
5. Εφημερίδα « Πρώτο Θέμα » Συνεχίζει τις έρευνες το "Πίρι Ρέις" Διαθέσιμο στο <https://www.protothema.gr/politics/article/149905/synexizei-tis-ereynes-to-piri-reis-/>
6. Εφημερίδα « Ναυτεμπορική Τουρκία » Βγαίνει το Oruc Reis για έρευνες – Έκδοση Navtex Διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1372604/tourkia-vgainei-to-oruc-reis-gia-erevnes-ekdosi-navtex/>
7. Προκαλούν συνέχεια οι Τούρκοι-το Πίρι Ρέις κοντά στην Αφροδίτη

8.Εφημερίδα «Τα ΝΕΑ», “Απαλλάσσονται και οι 236 κατηγορούμενοι στην Τουρκία για την υπόθεση «Βαριοπούλα».

9. On alert προκαλού συνέχεια οι Τούρκοι Διαθέσιμο στο https://www.onalert.gr/ellinotourkika/Prokaloy_n_synexeia_oi_Toyrkoito_Piri_R_eis_konta_sthn_Afrodith_/86472/

10. Metrosport Καστελόριζο-Θερμό επεισόδιο: Τείχος από το Πολεμικό Ναυτικό στο Αιγαίο Διαθέσιμο στο https://www.metrosport.gr/kastelorizo-thermo-epeisodio-teichos-apo-to-polemiko-naytiko-sto-aigaio-272206#goog_rewarded

11. On alert 21/09/2012 Κωστίδης Μ., Τι ήταν το σχέδιο Βαριοπούλα Διαθέσιμο στο https://www.onalert.gr/kosmos/tourkia/Ti_htan_to_sxedio_Bariopoyla_BALYOZ/95378

12. Article 1 (2) of the Act No. 2674 of 20 May 1982, on the Territorial Sea of the Republic of Turkey; available at

13. https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TUR_1982_Act.pdf>

14. Iefimerida 31/01/2023, <https://www.iefimerida.gr/ellada/imia-27-hronia-meta-5-ores-prin-tin-tragodia-sima-arhigoy>

15. ΓΕΕΘΑ ΥΠΙΑ
https://elearn.ypa.gr/pluginfile.php/5336/mod_resource/content/1/%CE%A3%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3.pdf

16. https://geetha.mil.gr/wp-content/uploads/2019/10/1.EU-No_1178-2011-TEXNIKES-APAITHSEIS-IPTAMENOU-PROSVPIKOU.pdf

17. ΓΕΕΘΑ, Συνθήκη της Λωζάννης (άρθρα 12,14, 15 και 16) <https://geetha.mil.gr/wp-content/uploads/2019/10/3-SYNTHIKI-EIRHNHS-LWZANIS.pdf>

18. Newsit Ερντογάν στην Αθήνα: Όσα έγιναν στο Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας – Τουρκίας το 2010 Newsit Διαθέσιμο στο <https://www.newsit.gr/politikh/erntogan-stin-athina-osa-eginan-sto-anotato-symvouliao-synergasias-elladas-tourkias-to-2010/3924314/>

19. Newsit Ερντογάν στην Αθήνα: Όσα έγιναν στο Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας – Τουρκίας το 2010

<https://www.newsit.gr/politikh/erntogan-stin-athina-osa-eginan-sto-anotato-symvoulia-synergias-elladas-tourkias-to-2010/3924314/>

20. Δρ. Αυγουστίνος (Ντίνος) Αυγουστή 25/04/2023
<https://hellasjournal.com/2023/04/to-filotourkiko-schedio-anan-to-dimopsifisma-tis-24is-apriliou-2004-ke-to-trantacho-ochi-ton-ellinokiprion-prosfere-sto-piata-tin-kipro-stous-attiles/>
21. Yunanistan'la gerilimin olası sonuçları neler olur, yeni bir 'Kardak krizi' yaşanır mı? <https://tr-euronews-com>
22. Uyuşmazlık-Kriz Sarmalından Algı Değişimine Türkiye-Yunanistan İlişkileri <https://www.tdpkrizleri.org/2015/11/20/uyusmazl-k-kriz-sarmal-ndan-alg-degisimine-tuerkiye-yunanistan-iliskileri/>